

YAZ KUR'AN KURSLARI
ÖĞRETİCİ KILAVUZU

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
DİYANET İŞLERİ
BAŞKANLIĞI

Genel Yayın No : 2519
Meslekî Kitaplar : 224

YAZ KUR'AN KURLARI ÖĞRETİCİ KILAVUZU

Yayın Yönetmeni : Cafer Tayyar DOYMAZ
Yayın Koordinatörü : Önder ÖZKAN

Proje : Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Proje Yöneticisi : Sedide AKBULUT
Proje Koordinatörü : Muammer ŞAHİN
Editör : Firdevs KISIM
Hazırlayanlar : Dr. Ayşe BAYRAKTAR BARIŞ
Büşra DERE
Gizem SEZER
Hilal BOZKURT
Mehmet AKÇEŞME
Seher COŞKUN
Seray Betül ÇETİN
Sena ÇETİNTÜRK KIRDÖK

Baskı Takip : Zeynep Selin TERZİ
Baskı Hazırlık : Hüsnüye ÇOMAK

Grafik Tasarım : Emrah Andış / Arketip Ajans
arketipajans@gmail.com

Baskı : Başak Mat. Tanı. Hiz. İth. İhr. Aş.
Tel: (0312) 397 16 17
2. Baskı, Ankara, Nisan, 2024

Eser Yayın Kurulu Kararı : 25.03.2024/25
ISBN : 978-625-435-698-8 / 2024-06-Y-0003-2519
Sertifika No : 46325

İletişim : Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No: 147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 294 43 93 / Faks: (0312) 294 42 57
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr
www.diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış : Döner Sermaye Daire Başkanlığı
Tel: 0 (312) 295 71 53 - 56 / Faks: 0 (312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	4
Yaz Kur'an Kurslarının Önemi.....	6
Eğitimin Niteliğini Artırmada Dikkat Edilecek Hususlar	9
Öğreticide Bulunması Gereken Özellikler	18
Sınıf Yönetimi.....	21
Problemlerle Etkili Baş Etme	30
İletişimde Dikkat Edilecek Hususlar.....	34
Öğrenme-Öğretme İlkeleri	39
Öğrenme-Öğretme Sürecinde Kullanılabilecek Yöntemler	42
Ölçme ve Değerlendirme.....	52
Öğrencilerden Gelen Sorulara Karşı Doğru Yaklaşımlar.....	59
Kaynakça.....	70

ÖN SÖZ

Başkanlığımızca gerçekleştirilen önemli yaygın din eğitimi faaliyetlerinden biri de yaz tatili döneminde açılan Yaz Kur'an Kurslarıdır. Camiler başta olmak üzere Kur'an kursları ve Başkanlığımızca uygun görülen diğer mekânlarda açılan Yaz Kur'an Kurslarına her yaş grubundan öğrenciler katılmaktadır. Yaz Kur'an Kurslarında; yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'i okuma, dua ve sure ezberlemenin yanı sıra temel dinî bilgiler, İslam'ın inanç esasları, ibadetler, ahlaki değerler ve Hz. Peygamber'in (sas) örnek hayatından davranışlar öğretilerek muhataplara manevi hayatlarını şekillendirme noktasında önemli fırsatlar sunulmaktadır. Aynı şekilde program kapsamında gerçekleştirilecek sosyal, kültürel, sportif etkinlikler ve ortak kullanım alanlarının sağlayacağı ortam öğrenmesiyle de öğrencilerde sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik, empati gibi değerlerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğümüz, yaygın din eğitimine yönelik hazırlanan tüm programlarda olduğu gibi Yaz Kur'an Kursları program ve materyallerinin, Başkanlığımızın Yaz Kur'an Kursları stratejisini, muhatapların ilgi, ihtiyaç ve beklentilerini, değişen ve gelişen şartları göz önünde bulundurarak yeniden yapılandırılmasına ve çeşitlendirilmesine büyük önem vermektedir.

Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı'nın uygulanma sürecinde öğretmenlere rehberlik etmek üzere hazırlanan "Yaz Kur'an Kursları Öğretici Kılavuzu" alandaki ihtiyaçlar, değişen şartlar ve gelişmeler dikkate alınarak güncellenmiştir.

Güncellenen bu kılavuzda, program kapsamında eğitimin niteliğini artırmada dikkat edilecek hususlar, öğreticide bulunması gereken özellikler, sınıf yönetimi, iletişim, eğitimde yöntem ve teknikler, ölçme değerlendirme gibi başlıklara yer verilmiştir. Ayrıca kılavuzda, Yaz Kur'an Kurslarına katılan

öğrencilerin yaş gruplarının farklı olmasından dolayı öğretmenlerin öğretim programını uygularken farklı muhatap kitleye göre nasıl bir yöntem izleyecekleri ve nelere dikkat edeceklerine dair önerilerde bulunulmuştur.

Kılavuz ile öğretim programının etkili bir biçimde uygulanmasını sağlamak, programının uygulanmasında öğretmenlerimize yol göstermek, öğretmenlerin motivasyonları ile yeni bir şeyler öğrenme istek ve heyecanlarını artırmak amaçlanmaktadır.

Bu kılavuzun hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ediyorum, siz değerli öğretmenlerimize yararlı olmasını diliyorum.

Sedide AKBULUT

Eğitim Hizmetleri Genel Müdürü

YAZ KUR'AN KURSLARININ ÖNEMİ

Kur'an-ı Kerim, dinî bir değer olarak okunması, anlaşılması ve yaşanması gereken bir kitaptır. İslam dininde Kur'an merkezli bir eğitim ve öğretim anlayışı benimsenmiş, her Müslüman için Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesi dinî bir vecibe olarak görülmüştür. Kur'an-ı Kerim'de birçok ayet-i kerimede ilmin önemine vurgu yapılırken, özellikle Kur'an eğitimi teşvik edilmiştir. *"Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt, kalplerdeki hastalıklara bir şifa, inananlara bir rehber ve rahmet gelmiştir. Söyle onlara, sevinceklere Allah'ın lütfu ve rahmetiyle, evet bununla sevinin; çünkü bu, onların toplayıp biriktirdiklerinden daha değerlidir."* (Yûnus, 10/57-58) Bu ve benzeri ayetler Kur'an eğitiminin insan için yararına işaret etmektedir.

Allah Resûlü de (sas) Kur'an eğitim öğretimi konusunda Müslümanları teşvik etmiştir. O, bir hadisinde, *"Kur'an okuyunuz. Çünkü Kur'an, kıyamet gününde kendisini okuyanlara şefaathçi olarak gelecektir."* buyurmuştur. (Müslim, Müsafirin 252.) Kur'an'ın, insanın dünya ve ahiret saadetine ermesi için bir vesile olacağı anlayışı bu hadisle birlikte toplum nezdinde karşılık bulmuştur. Bu sebeple yüzyıllar boyunca Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim eğitim ve öğretimi konusunda çok istekli olmuşlardır. Kur'an'ın okunmasının insanları Allah katında farklı konuma getireceği ile ilgili bir başka hadiste Peygamber Efendimiz (sas) şöyle buyurmuştur: *"Sadece şu iki kimseye gıpta edilir. Biri Allah'ın kendisine Kur'an verdiği ve gece gündüz onunla meşgul olan kimse, diğeri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı gece gündüz O'nun yolunda harcayan kimse."* (Buhari, İlm 15, Zekât 5, Ahkâm 3, Temenni 5, İ'tisâm 13)

Kur'an öğretimi, doğal olarak İslam'ın tebliği ile birlikte başlamıştır. Mekke döneminde başta Dârü'l-Erkam olmak üzere çeşitli ortamlarda Hz. Peygamber (sas) Müslümanlara Kur'an'ı öğretmiştir. Hicretten sonra Medine'de inşa edilen Mescid-i Nebevî ve hemen yanındaki Suffa'da yapılan eğitim de aynı amacı taşımıştır. Kur'an dersleri, namazda okunmak üzere ezberlenmesi, ahenkli sesle okunması ve metinlerin uygulanmak

üzere açıklanmasını kapsamaktadır. Medine döneminde Mescid-i Nebevî dışındaki mescit ve evlerde de bu tarz eğitimin yapıldığı, eğitim için ayrıca muallimler de görevlendirildiği bilinmektedir.

Kur'an-ı Kerim okumanın, okumayı öğrenmenin büyük bir değer olarak kabul edildiği ülkemizde de yüzyıllardır devam eden gelenek, Diyanet İşleri Başkanlığının kurulması ve yıllar içindeki gelişimiyle, günümüzde ihtiyaç ve taleplere yönelik farklı programlarla insanımıza hizmet vermektedir. Yaygın din eğitimi alanı içerisinde yer alan Kur'an kursları, yeni yetişen neslimizin, millî ve manevî değerlerimiz ile tanıştıkları; sevgi, saygı, hoşgörü, paylaşım, empati ve kardeşlik duygularını benimsedikleri çok önemli merkezlerdir. Bu çerçevede Kur'an öğretimi ve Kur'an kurslarını kısaca özetlemek gerekirse, İslam'ın ilk devrinden itibaren temel eğitimin ilk kademesi olarak ortaya çıkan ve tarih boyunca çeşitli isimler alarak günümüze kadar gelen Kur'an kursları, eğitim sistemimizdeki en temel okullardan birisidir. İnsanımızın dinî ve ahlaki yönden gelişimini sağlayan bu kurslar ile toplumun her kesimine, her yaş grubuna götürülen bu hizmetin ana unsuru ise Kur'an kursu öğretmenlerimizdir.

Kur'an öğretiminin ilk duraklarından biri hiç şüphesiz yaz Kur'an kurslarıdır. Yaz kurslarında, Kur'an öğretimi çerçevesinde, yüzünden okuma, tecvit kuralları öğrenme, uygulama, ibadetlerde, dinî tören ve merasimlerde okunacak sure ve duaları ezberleme çalışmaları yapılmaktadır. Bununla birlikte, Kur'an'dan öğrenilen bilgilerin, ibadetlere yansıtılarak uygulamasının yapılması, bu konuda camilerin çocuklar için dinî bilgilerin davranışa dönüştürülmesi tecrübesinin yaşanması, Kur'an eğitimi olarak değer kazanmaktadır. Bu değeri kazandıran, camiye ve yaz Kur'an kursunu çocuk için unutulmaz yapan şey öğreticisidir. Bir muallim, yaşamının ilerleyen yıllarında bir insanın, çocuk yaşlarında öğrendiği ilk dinî bilgiyi, gittiği camiye, yaptığı ibadeti, dini ve dine dair her şeyi severek hatırlamasına sebep olur.

Camiye, Kur'an kursunu seven, ibadet etme huzuru yüreğine yerleşen her insanın geçmişinde ona bu sevgiyi veren bir öğretici vardır. Çünkü öğretici demek, nebevî mirası taşımak demektir. Allah Resülû (sas), bir hadis-i şerifinde kendisini bir imam ve bir muallim olarak tanımlar. O, insanlara İslam'ı tebliğ etmiş, dünya ve ahiret kurtuluşunun yollarını göstermiş, yaşı kaç olursa olsun, İslam'ı öğrenmek isteyenlere bıkmadan, usanmadan, ümitsizliğe kapılmadan, yumuşaklıkla anlatmış ve insanlara en güzel örnek olmuştur. Bu nebevî mirası yüklenmiş olan Kur'an kursları öğretmenle-

rimiz de aynı gayretle, heyecanla bu görevi yerine getirmektedir. Safahat şairi Mehmet Akif, gerçek bir muallimi satırlarında şu şekilde tarif eder.

"Muallimim, diyen olmak gerektir imanlı;

Edebli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı."

Yaz Kur'an Kursları, çocuklar ve gençlerin üzerinde dinî bir tesir bırakarak; İslam'a sevgi duymalarını sağlamak, ibadetleri öğretmek ve ahlaki değerleri benimsetmek hususunda bazen tek imkân olmaktadır. Bir çocuğun gönlüne düşmek, nebevi sünnetin varisi olarak sonraki nesillere İslam'ı anlatmak; bir aşk, bir heyecan ve bir ülkü meselesidir. Yaz Kur'an Kursu öğreticileri, şartlar ne kadar zorlu olsa da, hayırda öncü olarak Kur'anî müjdenin muhatabı olmak, sabırla ve şükürle yapılan işi benimsemek, ömründe bu imkâna belki de tek bir yaz tatilinde kavuşacak bir çocukta kalıcı bir tesir oluşturmak için çalışmaktadır.

EĞİTİMİN NİTELİĞİNİ ARTIRMADA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Öğrenme Alanlarına Göre Ders Esnasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır. Yaz Kur'an Kursu öğretim programı üç öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.

Yukarıdaki üç öğrenme alanına ait üniteler veya kazanımlar bütünlük ilkesi gereği birbirleri ile ilişkilendirilebilir.

Kur'an-ı Kerim Öğrenme Alanı

Öğrenciler bu öğrenme alanıyla genel olarak Kur'an'ın İslam'daki yeri, önemi, Kur'an'la ilgili bazı temel kavramlar ve Kur'an'ın temel konuları ile tanışacaklardır. Bu öğrenme alanında kaynağı Kur'an olan "doğru bilgi", "doğru inanç" ve "doğru davranış"a ulaşmanın gerekliliğinin kavranması ve onu okuyup anlama bilincine varılması hedeflenmelidir.

Kur'an-ı Kerim öğrenme alanında, kıraat ve tefsir disiplinlerinin temel kavram ve uygulamalarından faydalanılmalıdır. Üniteler tüm öğrenme alanlarıyla uygun ve anlam bütünlüğü olacak şekilde bağlantılar kurularak pekiştirilmelidir. Bu öğrenme alanında öğrenciler, Kur'an'ı ve mesajını doğru anlama ve Allah kelamına yönelme becerisini geliştirecek etkinliklerle desteklenmelidir.

4-6 Yaş Grubu Öğrenciler için Öneriler:

İnsan beyninin en hızlı geliştiği dönem, yaşamının ilk 6 yılıdır ve en çok öğrenme faaliyeti bu dönemde gözlemlenir. Bununla beraber bireyin inanç ve ahlaki gelişiminde, kişilik ve karakterinin inşasında bu dönem önemli bir rol oynar. 4-6 yaş grubu çocukların Kur'an-ı Kerim eğitimleri bu sebeple kritik bir öneme sahiptir. Eğitimde tolere edilemeyecek hatalar yapmamak için öğreticiye rehberlik edecek en önemli bilgi yöntem bilgisidir. Alanına hâkimiyet ve uygun yöntem öğretici için takip edilecek yolu gösterir.

Küçük çocukların dinî eğitimi söz konusu olduğunda öğreticinin çocuğun gelişim özelliklerini bilmesi (psikomotor, bilişsel, sosyal-duygusal, dil ve öz bakım) ve uygulayacağı eğitimi bu gelişim özelliklerine göre planlaması gerekir.

Kur'an-ı Kerim öğrenme alanında 4-6 yaş grubunda öncelikle çocuğa Kur'an-ı Kerim tanıtılmalı, Kur'an'ın Allah'ın sözleri olduğu belirtilmeli, sevdirmeli ve niçin okumayı öğrenmesi gerektiği üzerine konuşulmalıdır. Okuma becerisi açısından harflerin tanıtılması asıl hedeftir. Zorlayıcı olmamak ve telaffuz sıkıntıları için çocuğun dil gelişimine paralel olan bireysel farklılıkları akılda tutmak gerekir. Bu noktada velilerin hemen sonucu görmek istemeleri ve bu yöndeki beklentileri öğreticiyi hataya sürüklemeli, sabırla sevdirmeye ilkesinden taviz verilmemelidir. Her çocuğun özel ve biricik bir gelişim süreci yaşayacağı gerçeği velilere, veli seminerleri ya da dönem başında yapılacak toplantılarla anlatılmalıdır.

Bu yaş grubu çocuklarda ezber yaptırırken melodik seslerden ve tekrarlardan faydalanmak süreci kolaylaştıracaktır. Bunun için dersler görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilmelidir. Dersin zamanlaması da derste zaman planlaması da önemli bir husustur. Günün hangi dersinde Kur'an-ı Kerim dersi yapılacağı, öğretici tarafından öğrencinin hazır bulunuşluğuna göre planlanmalıdır. Öğretici, Allah'ı ve kelamını sevdirmeye amacına uygun hareket ederek çocukların Kur'an-ı Kerim ile bu ilk karşılaşmalarını rekabetten uzak, sonuç odaklı olmadan ve iyi bir anı olarak hatırlanmasını sağlayacak şekilde planlanmalıdır. Sürecin bu şekilde yönetilmesi çocuğun dinî eğitimine devam etmesi konusundaki motivasyonunu arttıracaktır.

7-12 Yaş Grubu Öğrenciler için Öneriler:

7-12 yaş grubundaki çocuklar zihinsel özellikleri açısından somut işlem dönemindedirler. Bu yaşlar arasında çocuklarda mantıksal düşünme,

sayı, zaman, mekân, boyut, hacim, uzaklık kavramları yerleşmeye başlar. Yaparak, yaşayarak ve duyu organlarını kullanarak öğrenme bu dönemin en önemli özelliğidir. Bu dönemdeki çocuklar âdeta bir ayna gibi gördükleri her şeyi hemen öğrenir ve uygularlar. Bu öğrenme taklit ve model alma yoluyla gerçekleşir. Bu sebeple öğreticinin telaffuzu düzgün, anlayış sahibi, kullanacağı yöntemleri doğru seçen ve öğrencinin bireysel farklılıklarını sezerek ona göre hareket eden birisi olması başarıyı getirecektir.

Mahreç ile ilgili zorluklar bu dönemde daha kolay aşılır ve tecvit kuralları ile bütünleşerek gerçek bir öğrenme sağlanır. Kur'an-ı Kerim eğitiminde tecvit ayrı tutulmamalı başlangıçtan itibaren eğitim birlikte yürütülmelidir. Lafız ve mana ilişkisine değinilmeli, mutlaka her gün okunan ayetlerden seçilen bir bölümün meali üzerine konuşulmalıdır. Bu ayetler kısa, sarih ve kolay anlaşılır olanlardan seçilmelidir. Okunacak sayfa önce öğretici tarafından okunmalı sonra toplu okuma yaptırılmalıdır. Ezbere haftanın beş günü yer verilmeli ve güzel okuyucular dinletilerek ders desteklenmelidir. Görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilmiş bir ders kaliteyi artırır. Çünkü doğru duymak doğru okumak için çok önemlidir. Ayrıca öğrenciyi hedeflediği sonucun güzel örnekleri ile tanıştırmak öğretimi motivasyon açısından destekler.

13 Yaş ve Üzeri Öğrenciler İçin Öneriler:

Çocuklar 13 yaşından itibaren soyut işlemler dönemi dediğimiz en üst bilişsel gelişim dönemine geçiş yapmaya başlarlar. Bu dönemde artık mantıksal düşünme gelişmeye ve olayları nedenlerine göre değerlendirmeye becerisi artmaya başlar. Psikoloji biliminde 12 yaş ve sonrası için "dinî uyanış" veya "dinî gelişim çağı" gibi ifadeler kullanılmaktadır. Bu yaş grubundaki gençlerin ve çocukların bilişsel olarak Kur'an-ı Kerim öğrenme becerileri gelişmiş olmasına rağmen kafalarında Kur'an-ı Kerim'i neden okumaları gerektiği ile ilgili sorular oluşabilir. Çocuklar/gençler bu tarz sorulara anlamlı cevaplar beklerler. Bu nedenle öğrencilerle neden Kur'an-ı Kerim öğrendikleri ile ilgili konuşulmalı, bu konudaki sorularına açık ve samimi yanıtlar verilmeli, henüz anlamlandıramadıkları meseleler hakkında örnekler verilerek rehberlik yapılmalıdır.

Kur'an-ı Kerim dersi bir imar, inşa ve irşat dersidir. Bu yaş grubunda ders mutlaka önce öğretici tarafından okunmalıdır. Yüzünden okumaya ağırlık verilmeli, bol bol telaffuz çalışılmalı, harf talimleri bu yaş grubunda da devam etmelidir. Ayetlerin mealleri açıklanmalı ve mananın da önemli olduğu mesajı verilmelidir.

Dinî Bilgiler Öğrenme Alanı

Dinî bilgiler öğrenme alanı itikat, ibadet, siyer ve ahlak öğrenme alanlarından oluşur.

İtikat öğrenme alanı, öğrencilerde kesin bilgiye dayalı, temellendirilmiş ve gönülden benimsenmiş bir insan-din ilişkisi oluşturmayı hedefleyen bir içeriğe sahiptir. İnsan-din ilişkisi, tek tanrı inancı, insanın günlük hayatında ve davranışlarında inancın etkisi ve hayatı anlamlandıran ahiret inancı gibi insanın bütün hayatını ilgilendiren süreçleri içermesi dolayısıyla bu öğrenme alanı, diğer öğrenme alanları için çekirdek bir konuma sahiptir. Bu alanda psikoloji, sosyoloji, kelam, dinler tarihi ve mezhepler tarihi gibi disiplinlerin temel kavramlarından faydalanılmalıdır. Ancak bu faydalanma öğreticinin ders verirken başvuracağı süzgeçten geçirilmiş bir bilgi düzeyinde kalmalıdır. Diğer öğrenme alanlarıyla ilişkiler, duygu boyutu ihmal edilmeden kurulmalıdır. Bu öğrenme alanında öğrenciler, doğru inanma, Allah'la sağlıklı iletişim kurma, hayatı anlamlandırma, aklını kullanma, sorumlu davranma becerilerini geliştirecek etkinliklerle desteklenmelidir.

İbadet öğrenme alanı, en genel anlamda İslam'da ibadetler ve ibadetlerin faydaları ile ilgili konuları içermektedir. İbadet etme ihtiyacının sağlıklı bir şekilde doyurulması ve ibadetlere katılma alışkanlığının kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu öğrenme alanında özellikle fıkıh disiplininin temel kavramları kullanılmalı, ünite içerikleri öncelikle itikat olmak üzere Kur'an-ı Kerim, ahlak ve siyer öğrenme alanları ile ilişkilendirilmelidir. İbadet öğrenme alanının işlenmesi sürecinde öğrenciler, temizlik bilinci, ibadet bilinci, güzel davranış edinme ve ibadethanelere saygılı davranma becerilerini geliştirecek etkinliklerle desteklenmelidir.

Siyer öğrenme alanı, Hz. Peygamber'in (sas) hayatı, kişiliği ve ondan davranış örnekleri konularını içermektedir. Bu öğrenme alanıyla öğrencilerin, Hz. Peygamber'in (sas) misyonunu öğrenme, örnekliğini kavrama, onu (sas) doğru anlama ve modelleme bilinci kazanmaları amaçlanmaktadır. Dinin anlaşılmasında öğrencilerin Kur'an-ı Kerim ile birlikte hadis ve sünnetin önemini fark etmeleri sağlanmalıdır. Bu alanda siyer, İslam tarihi ve hadis disiplinlerinin temel kavramlarından ve edebiyattan faydalanılmalıdır. Üniteler, diğer öğrenme alanlarıyla içeriklerin uygun keşif noktasında ilişkilendirilmelidir. Bu öğrenme alanında öğrenciler kronolojik bir tarih aktarımı ile karşı karşıya bırakılmamalı, eğitim-öğretim

içeriği, yaşama yakınlık ilkesi başta olmak üzere eğitim ilkelerinde aktarılan prensiplerle paralel olarak Hz. Peygamber'i (sas) ve onun tebliğ ettiği mesajı doğru anlama becerisini geliştirmeye yarayan etkinliklerle desteklenmelidir.

Ahlak öğrenme alanı, öğrencilerin iyilik, doğruluk, bağışlayıcılık, cömertlik, adalet gibi fazilet ve değerleri öğrenmelerini, sevmelerini ve davranışa dönüştürmelerini hedeflemektedir. Güzel ahlakı tamamlamak ve insani değerleri yüceltmek için gönderilmiş olan İslam'ın öğrenilmesinde, öğrencilerin bilgileri içselleştirmelerini sağlayıcı etkinlikler kullanılmalıdır. Bu öğrenme alanında ahlak, felsefe, hukuk ve tarih disiplinlerinin temel kavramlarından, gerçek yaşamdan alınacak kesitlerden ve edebî ürünlerin sağlayacağı etkiden faydalanılmalıdır. Diğer alanlarla ilişkilendirme sürecinde konular, öncelikle Kur'an-ı Kerim'den ayetlerle temellendirilmeli, Hz. Peygamber'in (sas) hayatından örneklerle açıklanmalı, ibadetlerin ahlaki boyutlarına vurgu yapılarak, itikatla bağlantılarına dikkat çekilmelidir.

4-6 Yaş Grubu Öğrenciler İçin Öneriler:

4-6 yaş grubundaki çocuklar işlem öncesi dönemdeyler. Bu çocuklar duygularıyla hareket eder ve sembollerle düşünürler. Çocuğun kavram gelişiminde taklit önemli bir yere sahiptir. Bu dönemdeki çocuklar benmerkezcidir. Dinî bilgiler alanı çocuğun gelişimsel özelliklerine en çok dikkat edilmesi gereken alandır. Çünkü dinî inanç gelişimi erken çocukluktaki tüm etkilere, yaşantılara ve hatalara açıktır. Çocuğun ilerideki din algısını bu yaşta edindiği bilgi ve deneyimleri etkileyecektir.

İtikat öğrenme alanı içinde yer alan konular ayrı ayrı ele alınmalı, çocukların anlamakta zorlanacağı konulara yer verilmemelidir. Örneğin; çocuk için Allah inancı, fitratında var olan, kabul noktasında herhangi bir şüphe taşımayan bir özellikte iken; ahiret inancı bu yaşta anlaşılması mümkün olmayan bilgiler ve kabuller içerir. Bu durumu aşmak için çocuğun gelişimine uygun ve yaşı büyüdükçe anlayabileceği şekilde ilerlemek en sağlıklı yoldur. Hz. Peygamber'in (sas) tavsiyeleri de bu yöntemi destekler.

Bu yaş grubu çocuklarda, Allah'ın varlığı, çocuğun içinde bulunan sığınma ve korunma duygusu ile paralel ve kolay inanırılık özelliği sebebiyle de kabul edilmesi konusunda şüphe taşımayan bir inançtır. Ayrıca Allah insanı yaratırken kendi varlığını tanıma ve inanma duygusunu insanın içine yerleştirmiştir. Ancak Allah'ın nasıl tasavvur edildiği meselesi önemlidir.

Çocuğun zihni, aşkın bir varlık tasavvuruna hazır olmadığı için Allah'ı büyük, güçlü, ulu bir varlık olarak tahayyül eder yani Allah tasavvuru antropomorfisttir (Allah'ı insanî özelliklerle tasavvur edebilmektedir.). Bu durum bu yaş için sıkıntılı bir durum değildir ve sağlıklı bir gelişim sürecinde bu tasavvur somuttan soyuta, maddeden manevi olana dönüşecektir.

Bu yaş grubundaki çocuklar peygamberler ve Hz. Peygamber (sas) hakkında çok soru sorarlar. Yine de bu inanç alanında da kabul noktasında bir zorluk yaşanmaz. Hatta peygamberler ve Hz. Peygamber'e (sas) müthiş bir saygı, hayranlık ve sevgi duyarlar. Çocukların bu konudaki soruları açık ve anlaşılır bir üslupla mutlaka cevaplandırılmalıdır. Peygamberlerin de insan olduğu hakikatine uygun anlatımlar yapılmalı, aşırı kutsayıcı anlayışın bir sonucu olarak olağanüstü güçlere sahip, büyülü varlıklar gibi algılanmalarının önüne geçilmelidir. Çocuk bu yaşta peygamber kavramını anlamaya hazır bir zihinsel yapıya sahiptir. Peygamber inancının ahlaki tarafına vurgu yapan sevgi dolu, anlayışlı, diğerkâm, adaletli bir peygamber fikri, Hz. Peygamber'in (sas) bu konulardaki yaşantısal örnekliğinden faydalanılarak anlatılmalıdır. Çocuklar zor bir durumla karşılaştıklarında kavramları değil anıları ve hikâyeleri daha çabuk hatırlarlar.

Ahret, şeytan, cehennem gibi soyut konuları gelişimsel olarak henüz kavrayamazlar. Bu sebeple bu konular hakkında çocuk soru sormadıkça bilgi verilmemelidir. Erken yaşta hazır olunmayan bilgilerin çocuğa anlatılması faydadan çok zarara yol açar ve çocukta yanlış bir Allah tasavvuru oluşmasına neden olabilir.

7-12 Yaş Grubu Öğrenciler İçin Öneriler:

7-12 yaş dinî bilginin edinilmesi anlamında önemli bir eşiktir. Psikoloji ve eğitim bilimleri bu yaşa, inanç ve ibadetlerin öğrenilmesi ve anlamlandırılması konusunda özel bir önem atfeder. Hz. Peygamber'in (sas) de çocukların din eğitimi için işaret ettiği yaşlar 7-11 yaş arasındır çünkü İslam'a göre çocuk; 12 yaşına geldiğinde ibadetlerden sorumlu olmaya başlar. Dolayısıyla 7-11 yaş arası dinî bilgiyi öğrenme ve ibadete alışma dönemi olarak kabul edilir.

Bu yaş grubundaki çocuklarda antropomorfik Allah tasavvuru tamamen ortadan kaybolmamakla birlikte, Allah'ı fiilleri üzerinden anlamlandırma ve İslami anlatıya uygun olarak isim ve sıfatları ile algılama görülmeye başlar. Allah inancı çocuk için gerçektir ve Allah hiçbir varlığa

benzemeyen ve her şeye gücü yeten bir varlık olarak tarif edilir. Ayrıca yaşamın kaynağı ve devamını sağlayan da O'dur. Allah çocuğun varlığının sebebidir yani egosantrik (benmerkezcı) düşünce devam eder.

Ahret inancı ile ilgili çocuğa, bu dünyanın geçiciliği, ölümün doğallığı ve başka bir sonsuz hayatın olduğu bilgileri verilebilir ama uzun ve ayrıntılı açıklamalardan kaçınmak gerekir. Bu konu çocukların çok ilgisini çeker ve melek, şeytan, ölüm, ahret kavramlarının korku türü kitap ve filmlere konu olmasından kaynaklanan yanlış ve öğrenilmiş korkuların etkileriyle çocuklar farklı sorular sorabilirler. Bu sorulara kısa, doğru ve çocuğun yaşına uygun yanıtlar vermek önemlidir.

7-12 yaş arasındaki çocukların ibadet eğitiminde görerek yapma, model alma ve taklit etkisi devam eder ancak aşamalı bir ibadet eğitimi de başlamalıdır. Yavaş yavaş ve kolaydan zora doğru ilkesi ile ibadetler hayatın içinde anlam bulan kavramlar olarak çocuğun hayatında var olur. Tesadüfi ve kısa süreli eşlik etmeler anlamlı ve devamlı davranışlarla yer değiştirmeye başlar.

Dua kavramının anlamı 4-6 yaş dönemine göre değişiklik gösterir. Bu dönem duaya, şükür kavramının da eşlik ettiği, çocuğun dua ettiği varlığı tanıdığı ve daha bilinçli dualar ettiği bir dönemdir. 10-12 yaşa gelindiğinde dua daha farklı bir anlam kazanır ve Allah'a hâlini anlatma ve bir iç döküş hâlini alır. İslam'ın yaşanmış bir örneği olan Hz. Peygamber'in (sas) hayatı ile ilgili bölüm ise hikâyeleştirilerek ahlak dersinin kazanımlarıyla birlikte anlatılmalıdır.

13 Yaş ve Üzeri Öğrenciler İçin Öneriler:

Bu dönem gençlerin dinî bilgiyi en rahat algıladıkları, inanç konularına en meraklı oldukları dönemdir. Ayrıca ahlaki gelişimin de etkisi ile genç kimlik arayışı ve karakter inşası için kilit dönemdir. Varoluşsal sorular öne çıkar ve yaşamı anlamlandırma ile ilgili ciddi bir sorgulama süreci başlar. Her şeyin sorgulandığı bu dönemin sonu aslında çok aydınlıktır. Kur'an-ı Kerim de bize ilmin, hikmetin ve sorumluluğun verilme yaşı olarak hep gençliği işaret eder. Burada din eğitimcisinin dikkat etmesi gereken husus, usulde ve yaklaşımda hata yapmamaktır. Gençler yaşamsal sorularına net ve anlaşılır cevaplar almak isterler. Bu sorulara doyurucu cevap verilemezse soru hâlâ canlılığını koruduğu için cevabı yanlış yerlerde aramaya devam ederler. Berrak bir üslupla muhatabın ihtiyaçlarını bilen ve

önemseyen bir yaklaşımla hareket etmek gerekir. Allah, adalet, özgürlük, kötülük problemi ve kader gibi meselelerde gerçek ve tam bilgiye sahip olmak, bunu nasıl aktaracağını bilmek önem arz eder. Gençlere sırasıyla bilginin aktarılması, anlam ve hikmet şeklinde devam eden dinî alanda derinleşmeyi sağlayacak bu süreçte öğreticinin bilgili ve akli başında şefkatli bir eşlikçi olması beklenir.

Sosyal ve Kültürel Etkinlikler Öğrenme Alanı

Eğitimde sosyal etkinliklerin önemi aşikârdır. Bu sebeple bu alana gerekli önem gösterilmeli bu dersin de en az diğer alanlar ve dersler kadar faydalı olduğu kabul edilmelidir.

Sosyal etkinlikler, öğrencilerin öğrenme sürecinde muhatap oldukları içeriğin temel beceriler hâline dönüşmesini sağlayan etkinlikler bütünüdür. Sosyal etkinlikler, hayatın bizzat içinde yer alması açısından “yaşama yakınlık”, öğrencilerin öğrenilecek konuların bizatihi kendileriyle yüz yüze gelmelerine fırsat sağlaması yönüyle “açıklık”, öğrencinin aktif bir konumda olmasını sağlaması sebebiyle “öğrenci eylemi” gibi eğitim ilkelerinin neredeyse tümünü kuşatıcı/ destekleyici bir ortam sağlar.

Yaz Kur'an Kursları Öğretim Programı'na göre sosyal ve kültürel etkinlikler dersi öğretim ilke ve yöntemlerinde şunlara dikkat etmek gerekir:

- * Ders kapsamında düzenlenecek etkinliklerin seçimi ve gerçekleştirilmesinde programın genel amaçları daima göz önünde bulundurulmalıdır.
- * Etkinlikler düzenlenirken öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarının yanı sıra çevrenin ve kursun imkânları da göz önünde bulundurulmalıdır.
- * Etkinliklerin güvenli, verimli ve sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için uygun ortamlar oluşturulmalıdır.
- * Etkinliklerin öğreticilerin rehberliğinde yapılmasına dikkat edilmelidir.

- * Etkinliklere her bir öğrencinin aktif katılımı sağlanmalıdır.
- * Başkanlığımız ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tavsiye edilen temel eserler başta olmak üzere; okutulan kitap, şiir ve hikâyeye değerlendirmelerinde, büyük grup tartışma tekniği, beyin fırtınası gibi farklı yöntem ve tekniklerle öğrencilerin araştırma, sorgulama ve değerlendirme yönleri geliştirilmelidir.
- * Oyunun çocuklar için en uygun öğrenme yöntemlerinden biri olduğundan hareketle, etkinliklerde oyuna sıklıkla yer verilmelidir.
- * Etkinliklerde verilecek ödüller katılım sağlayan tüm öğrencilere dengeli olarak verilmeli, kırgınlığa sebebiyet verilmemelidir.
- * Yarışma gibi etkinliklerde rekabet anlayışından ziyade birlik, beraberlik, dayanışma ve yardımlaşma duygularının ön plana çıkarılmasına dikkat edilmelidir.

Sosyal ve kültürel etkinlikler öğrenme alanında çocuğun gelişim basamaklarına göre hareket etmek oldukça önemlidir. Öğretici tarafından etkinliğin seçilmesine ve hangi etkinliğin hangi yaş grubunda uygulanacağı meselesine çok dikkat etmek gerekir. Burada çocuğun yaşı, fiziksel özellikleri, bilişsel gelişimi ölçü alınarak etkinlik seçilmelidir. 4-6 yaş grubunda çocuğun kas gelişimine uygun olmayan, güç gerektiren bir etkinlik ya da zihinsel gelişimi açısından henüz kavrayamayacağı ifadeler içeren bir etkinlik, amaca götürmeyeceği gibi ders adına olumsuz sonuçlara da sebep olur. Yine etkinliğin mekânı da çocuğun yaşına göre seçilmelidir. Dış mekân etkinlikleri küçük yaş grubu için de genç grup için de kontrolün zor olduğu etkinliklerdir. Önlemler şartlara göre önceden alınmalıdır. Etkinliğin süresi de uygulanacak grubun yaşına göre belirlenmelidir. 4-6 yaş grubunda, çocukların tahammül süreleri eğlenmek ve sıkılmak arasında hızlıca değişebildiği için çok uzun süren etkinlikler yapılmamalıdır. Gençlerde de yine süreye dikkat etmek gerekir. İlgi dağılmadan, heyecan kaybedilmeden etkinliğin tamamlanması gerekir. Ayrıca etkinliğin sonucunda hedeflenen amaç da çocuğun gelişimine uygun belirlenmelidir.

ÖĞRETİCİDE BULUNMASI GEREKEN ÖZELLİKLER

ANLAMAK: Öğrencileri anlamak için çaba gösterin, ifade edemedikleri duyguları ve düşünceleri fark ederek, onlara anlaşıldıklarını hissettirin.

BİRLEŞTİRİCİ OLMAK: Öğrencilerin farklı özelliklerine rağmen, sınıfta her zaman birliktelik kurmaya çalışın. Farklılıkların bir zenginlik olduğu mesajını öğrencilere verin. Bir ve bütün olmak için öğrencilere rol model olun.

COŞKULU OLMAK: Öğretmek ve aynı anda öğrenmeye devam edebilmek için gayretli olun. Heyecanınız ve idealleriniz dışarıdan bakanlar tarafından da fark edilsin. Coşkunuzu öğrencilere yansıtın.

ÇALIŞKAN OLMAK: Ne kadar bilgiye sahip olursa da mutlaka öğrenilecek yeni şeyler vardır. Öğrenmek için çalışmaya devam edin.

DİNLEMELİK: Anlamak, anlatmak ve faydalı olmak için her şeyden önce dinleyin. İyi bir dinleyici olmak etkili bir iletişim için ilk adımdır.

ESNEK OLMAK: Esnek olmak eğitim ortamını her öğrenci için uygun olacak şekilde revize etmektir. Katı ve keskin düşüncelerle hareket etmek yerine tüm öğrencilere ulaşabilmek için esnek olun.

FARKINDA OLMAK: Öğrencilerin yetenekleri, ilgileri, hazırbulunuşlukları, ihtiyaçları birbirlerinden farklıdır. Bu durumu göz önünde bulundurarak onlara uygun metotlar geliştirin.

GÜVENİLİR OLMAK: Öğrencilerinize her zaman yanlarında olacağınızı hissettirerek onlara güven verin.

HAKKANİYETLİ OLMAK: Eğitim sürecinde yaşanacak her durumda öğrencilere eşit yaklaşın ve hakkını sahibine teslim edin.

İLİMLİ OLMAK: Eğitim sürecinde aşırıya kaçmadan, belirlediğiniz kurallarda, söz ve davranışlarınızda ölçülü olun.

İLİŞKİ KURMAK: Öğrencilerle güven bağına dayalı bir ilişki kurabilmek için etkili bir iletişim dili kullanın. Her öğrenciye özel bir yaklaşımla kendini değerli hissettirin.

KOLAYLAŞTIRMAK: Öğrencilerin öğrenme hızları ve özellikleri birbirlerinden farklıdır. Hepsinin aynı şekilde öğrenmelerini beklemek yerine kolaylaştırıcı olun ve şartları onlar için uygun hâle getirin.

LİDERLİK: İyi bir lider, bulunduğu ortamı iyi bir şekilde analiz ederek süreci organize eder. Eğitim ortamında profesyonel, soğukkanlı ve sakin kalmaya çalışarak öğrencilere yol gösterin.

MÜCADELECI OLMAK: Zaman zaman eğitim sürecini olumsuz etkileyen olaylar/durumlar yaşanabilir. Bunlar karşısında pes etmeyerek öğrencinin faydası için mücadeleye devam edin.

NIYET ETMEK: Her işin başında olduğu gibi burada da Allah'ın rızasını kazanmak için öğrencilere faydalı olmaya, onlara yeni şeyler öğretmeye ve hayatlarında güzel bir iz bırakmaya niyet edin.

OBJEKTİF OLMAK: Objektif olmak yaşananlara tarafsız bakabilme becerisidir. Öğrencilere yaklaşırken objektif olun ve şeffaf bir bakış açısıyla yaklaşın.

ÖRNEK OLMAK: Öğrencilere iyi örnek olabilmek için onlara ders ve ders haricindeki yaşantınızla rol model olun.

PLANLI OLMAK: Plansız yürütülen süreçler rotası olmayan bir gemiye benzer. Zamanı ve kaynakları etkili kullanmak için planlı olmaya özen gösterin.

REHBER OLMAK: Öğrencilerin içinde bulunduğu gelişim dönemi, potansiyeli, ilgileri, alışkanlıkları, aile durumları gibi tüm değişkenlerin farkında olarak, onlara rehberlik edin.

SABIRLI OLMAK: Eğitim ortamında bazı durumlar süreci zorlaştırarak motivasyon kaybına sebep olabilir. Öğrencilere bu durumu yansıtmayın ve zorluklara karşı sabırlı olun.

ŞEFKATLİ OLMAK: Öğrenciler beklentilere ya da kurallara uygun olmayacak davranışlar sergilediklerinde de onlara karşı şefkatli olun.

TUTARLI OLMAK: Öğretici tutarlı olmalı ve öğrencilere karşı objektifliğini koruyabilmelidir. Söz ve davranışlarının birbirleriyle tutarlı olduğundan emin olun.

ULAŞILABİLİR OLMAK: Eğitimci olmak sadece ders anında derste olmaktan ibaret değildir. Öğrencilerin sizlerle her alanda daha güçlü bir iletişim kurabilmeleri için kolay ulaşılabilir biri olun.

ÜRETKEN OLMAK: Yeni yöntemler, yeni ders metotları ve yeni etkinlikler üretmek öğrencinin sıkılmasını engeller. Eğitim ortamının verimliliğini artırmak için üretken olun.

VAKİT AYIRMAK: Becerilerinizi geliştirmek, eğitim sürecini planlamak ve değerlendirmek için ders dışında kendinize vakit ayırın.

YARDIMSEVER OLMAK: Yardımlaşma, öğrencilerin sosyal becerilerini arttıran bir eylemdir. Öğrencilerin bu becerilerini arttırmak için sınıf içi/dışı etkinlikler planlayın.

ZAMANI ETKİLİ KULLANMAK: Öğrencilerin kursta geçirdikleri sürenin içeriğini işlevsel ve nitelikli çalışmalarla doldurmak için zamanı etkili kullanın.

SINIF YÖNETİMİ

Sınıf; öğretici ve öğrencinin etkileşim içinde olduğu bir ortamdır. Öğretim süreci ile ilişkilendirilerek tanımlanacak olursa, sınıf yönetimi öğretici ve öğrencilerin çalışma engellerinin en aza indirilmesi, öğretim zamanının uygun kullanılması ve öğrencilerin derse etkin katılımının sağlanmasıdır. Öğrencilerin derse katılımı, öğretici ve dersle iş birliğinin sağlanması, üretken bir öğrenme ortamının ve kurallarının oluşturulması için gerekli beceri ve düzenlemelerin hepsi sınıf yönetiminin içinde yer almaktadır.

Öğrenciyi Tanımanın Önemi ve Öğrenci Tanıma Teknikleri

Yaratılmışlar içerisinde en gelişmiş sisteme sahip canlı, insandır. İnsanı tanımak hem zor hem karmaşık bir süreçtir. Her birey tıpkı parmak izleri gibi kendine has özellikler ile dünyaya gelir. Aynı zamanda insan türü olarak taşıdığımız ortak özellikler de mevcuttur. Özellikle eğitim ortamı gibi belli bir amaç için bir araya gelmiş gruplarda, ortak özelliklerin yanı sıra farklılıklar da grubun dinamiğini etkileyen başlıca faktörlerdendir.

Her birey farklı yetenek, ilgi, zekâ, öğrenme biçimi ve fiziksel özelliklere sahiptir. Bu farklılıkların, zorluk oluşturmak yerine eğitim ortamına zenginlik katması öğreticinin sınıf yönetimi becerisine bağlıdır. Öğreticinin öğretim dönemi planlamasında ilk yapması gereken kısa ya da uzun dönem fark etmeksizin sınıfındaki öğrencilerin benzerliklerini ve kişisel farklılıklarını tanımak olmalıdır. Bu ayrıntıya hâkim olan öğretici sınıfının ortamını, öğretim programını, kullanacağı materyalleri ve zaman planlamasını öğrenci grubuna uygun şekilde ayarlayabilir. Bu adım öğretim döneminin çok daha verimli geçmesini sağlayacaktır.

Etkili bir öğretim ortamı için çocukların benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki başlıklar esas alınarak değerlendirilebilir:

- ❖ Çocuğun fiziksel ve biyolojik özelliklerini tanıma: Beden yapısı (boy, kilo...) ve beden sağlığı (engelleri, geçirdiği rahatsızlıklar, sürekli kullandığı ilaç, gözlük vb. materyaller)
- ❖ Davranışsal özelliklerini tanıma: Genel ve özel yetenekler, ilgiler, bilgi ve beceri düzeyi, tutum ve değerler, beklentiler, duygusal ve sosyal uyum vb.
- ❖ Sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarını tanıma: Ailesi, ailenin yapısı, ailenin eğitim anlayışı, çocuğa ilişkin beklentileri, ailenin sosyo-kültürel ve ekonomik durumu, yetiştiği çevrenin özellikleri vb.

Eğitim programları genel olarak benzerlikler üzerine kurulmuş olsa da uygulamalarda her bireyin yapısına göre ayarlamalar yapılabilir olması eğitim programının işlevselliğini arttırır. Eğitimde farklılıklara odaklanmak süre ve emek ister fakat insan doğasının zenginliklerine ancak bu yolla erişilebilir ve toplumda çeşitlilik bu yolla sağlanabilir. Öğretici, sınıfındaki öğrencilerin farklılıklarını ve benzerliklerini bildiği takdirde öğretim müfredatını öğrencilerin ihtiyacına göre özelleştirebilir, ilgi çekici hâle getirebilir ve programın daha uygulanabilir olmasını sağlayabilir.

Öğrenme ortamının daha verimli olması için çocukları tanıırken aşağıdaki ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır:

- ❖ Tanıma sürecinde çocuğun zayıf ve güçlü yönleri tespit edilmelidir. Birlikte olunan süre göz önünde bulundurularak hızlı gelişim ve değişim sağlanacak alanlar belirlenmelidir.
- ❖ Kısa sürede, işlevsel ve hızlı hareket etmeyi sağlayacak değerlendirme araçları kullanılmalıdır.

- ❖ Edinilen bilgi ve izlenimler çocuğun mahremiyeti gereğince özenle korunmalıdır. Bilgiler sadece eğitim amaçlı kullanılmalıdır.
- ❖ Çocuğu tanımada kullanılan bütün teknikler birer araçtır, amaç değildir.
- ❖ Çocuğu tanımada amaç, ona kendisini tanıtmaktır.
- ❖ Bireyi tanıma hizmetleri, bütün çocuklara yönelik olmalıdır.
- ❖ Çocuk tüm yönleriyle bir bütün olarak değerlendirilmelidir.
- ❖ Toplanacak bilgiler, çocuğun probleminin çözümlüne yönelik olmalı veya gelişimine katkı sunmalıdır.
- ❖ Tanıma ve değerlendirme süreçlerinde çocuğun zayıf yönlerinden çok güçlü yönleri üzerinde durulmalıdır.

Çocuğu tanımak, çocukların çeşitli özellikleri hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Çocuğu tanımada yararlanılan yaklaşımlar ve teknikler çok fazla olmakla birlikte bazı ölçütlere göre sınıflamak kolaylık sağlamaktadır. Söz konusu bu teknikler, bir ölçüte göre test ve test dışı teknikler olarak iki gruba ayrılır. Buna göre çeşitli yetenek, kişilik, ilgi ve tutum envanterleri ve diğer envanterler test grubuna; anket, görüşme, gözlem gibi teknikler de test dışı teknikler grubuna dâhil olmaktadır. Yaz Kur'an Kurslarının süresi ve amacı göz önüne alındığında test dışı yöntemlerin kullanılmasının daha uygun olduğu düşünölmektedir. Bu amaçla çocukları tanımak için aşıağıda yer alan tekniklerden faydalanılabilir:

Gözlem: Bir çocuk ya da grubu yer, olay, nesne, durum ve şartlarına göre bilgi toplamak için belirli bir amaca yönelik yapılan gözletme ve duyma işidir. Gelişigüzel gözlem, sistemli gözlem, katılımlı gözlem ve katılımsız gözlem olmak üzere dört çeşit gözlem vardır.

Gelişigüzel Gözlem:

Bu gözlemde bilgiler neyin, nerede, nasıl, ne zaman gözleneceğine ilişkin bir planın yapılmadığı, amacın saptanmadığı doğal bir ortamda rastlantısal olarak elde edilir. Örneğin; ders veya dinlenme sürelerinde öğrenci davranışlarının gözlemlenmesi.

Sistemli Gözlem:

Neyin, ne zaman, nasıl ve nerede gözlemleneceğine dair plan yapıldığı, belli bir amaç doğrultusunda yapılan kurallı bir gözlem çeşididir. Örneğin; çocuğun kas gelişimini belirlemek amacıyla özel olarak seçilen bir etkinliği yapışının gözlemlenmesi.

Katılımlı Gözlem:

Gözlemci, gözlenen birey veya grup ile aynı ortamda bulunur ve onlarla birlikte aynı etkinliklere katılır. Örneğin; öğreticinin oyunun içinde rol alarak öğrencileri gözlemlenmesi.

Katılımsız Gözlem:

Gözlemci, gözlenen grup veya olayın dışında kalarak grubu veya kişiyi dışarıdan objektif olarak gözler. Örneğin; öğreticinin oyun dışında kalarak öğrencilerini gözlemlenmesi.

Kendini Anlatma: Bireyin kendisi hakkında bilgi vermesini sağlamak amacıyla planlanmış bir yöntemdir. Bu başlık altında; görüşme, anket, problem tarama listeleri, otobiyografi gibi teknikler sıralanabilir.

Oyun Gözlemi: Çocukların oyun sürecinde gözlemlenmesi ile onların bireysel özellikleri, gelişim düzeyleri, ilgi ve algıları, davranış kalıpları ve akademik becerileri gibi birçok özellikleri tespit edilebilmektedir. Bu teknikle hem çocukların genel gelişim düzeyleri ile ilgili bilgi toplanabilir hem de davranış düzeyleri tespit edilebilir. Çocukların serbest ya da yapılandırılmış oyunlarda gösterdikleri davranışlar, arkadaş ilişkileri, sözel ifade ve problem çözme becerileri, oyunlarında tekrarlayan temaları, sıklıkla aldıkları roller gözlemci için önemli bilgiler içermektedir. Bu amaçla kullanılabilir örnek "Oyun Gözlem Formu" Ek'te yer almaktadır.

Öğrenme Ortamının Düzenlenmesi

Öğrenme ortamının organizasyonu öğrenci davranışlarını etkileyen başlıca faktörlerdendir. Fiziksel düzenin organizasyonu, öğrencinin rahat etmesini sağlamak, öğrenme ortamının çekiciliğini artırarak öğrencinin derslere isteyerek gelmesini sağlamak, öğrenmeyi kolaylaştırmak, öğrenci davranışlarını etkilemek amaçlarına yönelik olarak yapılır. Ortamının düzenlenmesinde şu hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

- ❖ Öğrenme ortamının genişliği,
- ❖ Öğrenme alanının çeşitli etkinliklerin yapılması için bölümlenmesi,
- ❖ Isı, ışık, havalandırma ve sese dair düzenlemeler,
- ❖ Renk, temizlik, estetik konularındaki düzenlemeler,
- ❖ Eğitsel araçların yerleşimi,
- ❖ Oturma düzeni,
- ❖ Öğrencilerin gruplanması.

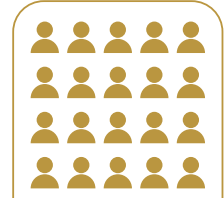
Yaz Kur'an Kursları faaliyetlerinin yürütüldüğü öğrenme ortamları çok çeşitlilik göstermektedir. 4-6 yaş kursları, camiler, yatılı Kur'an kursları gibi

fiziksel şartları birbirinden çok farklı ortamlarda aynı müfredatın yürütülüyor olması bir sınırlılık olmakla birlikte, işlevsel bir şekilde planlanmış öğrenme ortamları ile farklılıklar avantaja çevrilebilir. Mekânsal farklılıklar göz önüne alındığında aşağıdaki noktalara dikkat edilerek ortam düzenlemesi yapılabilir:

- ❖ Bir sınıfta yaş aralığı çok geniş ise olabildiğince yakın yaşlardaki çocuklardan oluşan öğrenme grupları oluşturulabilir. Böylece öğretici anlatacağı bilgiyi o yaş grubuna göre hazırlar ve daha sağlıklı bir şekilde sunabilir.
- ❖ Bilgi aktarımı sırasında birden fazla duyu organına ve öğrenme stiline hitap edecek görsel, işitsel ya da dokunsal materyal sınıf ortamında bulundurulabilir.
- ❖ Sınıf ortamının öğrencinin hareketine imkân verecek ölçüde geniş ve ferah olmasına dikkat edilir.
- ❖ Öğrencilerin sınıf içi yerleşim planı yapılırken öğreticiyi ve etkinlikleri rahatça görebilecekleri bir düzenin oluşturulmasına dikkat edilir.

Aşağıda ders düzeninin sağlanmasını kolaylaştıracak ve sınıf içi etkileşimi arttıracak örnek oturma düzenleri verilmiştir. Öğrenci sayısı, işlenecek konu ve mekânın fiziksel özellikleri göz önüne alınarak bu oturma düzenlerinden birisi tercih edilebilir ve işlenen derse/yapılacak etkinliğe göre sınıf düzeninde değişimler yapılabilir.

Sıralı Düzen (Tiyatro düzeni): Bu düzenlemede öğrenciler arka arkaya dizilmiş sıralarda otururlar. Bu tür bir düzenleme; çok sayıda öğrenci yerleştirmeye ve araç kullanımı için yeterli alan oluşmasına olanak sağlar ve öğreticiyi takip etmeyi kolaylaştırır. Öğrenci-öğrenci etkileşiminin zor olması bu düzenin sınırlılığıdır.

Tiyatro Düzeni

U Düzeni: Sıraların “U” şeklinde dizilmesiyle oluşturulur. Öğretici açık alanın ortasında yer almakta ve öğrencilerle etkileşimini buradan sürdürmektedir. Soru-yanıt ve tartışma yöntemleri için uygun olan bu yöntemde öğrencilerle etkileşim çoktur. Öğrenci sayısı fazla olan sınıflarda kullanışlı değildir.

O Düzeni: Öğrencilerin çember olacak şekilde yerleştirilmesiyle oluşturulur. Genellikle takım çalışmalarında kullanılır. Yüz yüze etkileşim ve tartışma ortamlarına uygundur. Sırtı öğreticiye dönük oturan öğrencilere de hitap edilebilmesi için öğreticinin sık sık yer değiştirmesi bu düzenin sınırlılığıdır.

Küme Düzeni (Kabare Düzeni): Bir masanın etrafına öğrencilerin kümeler hâlinde oturmasıyla oluşturulur. Takım dinamiklerini harekete geçirmesi ve ortak bir öğrenme gücü oluşturması bakımından yararlıdır. Karşılıklı oturmanın getireceği serbestlikten dolayı güdültü ve görev dışı davranışlara neden olabilir.

Kare Düzeni: Küçük ve orta büyüklükteki öğrenci grupları için uygundur. Karşılıklı görüş alışverişi, tartışma ve etkin katılım ortamları için kullanılabilir. Fakat bu düzende; gösterimler yapmak, rol oynamak ya da görsel- işitsel teknolojileri kullanmak güçtür.

Cami Ortamı İçin Pratik Öneriler

Öğrenme-öğretme sürecinde çalışma kâğıtlı etkinliklere sıklıkla yer vermek sınıf düzenini sağlamayı kolaylaştırabilir. Bir grup öğrenciye çalışma kâğıtlarını dağıttıktan sonra onlar etkinliği yaparken başka bir grup

öğrenci ile Kur'an-ı Kerim, ezber ya da yüzünden okuma çalışması yapılabilir.

Akranlar arası öğrenme çalışmalarına ağırlık verilebilir. Öğrenciler ikişerli gruplara ayrılabilir. Öğretici bir grup öğrenci ile herhangi bir ders yaparken diğer gruplar eşleri ile çalışabilir, birlikte bir sonraki derse hazırlık yapabilirler.

Kur'an-ı Kerim'e geçen öğrenciler hatim yapmaya teşvik edilebilir. Böylece öğretici farklı gruplarla çalışırken diğer öğrenciler de hatimleri ile meşgul olacaklardır.

Öğrenciler ders konuları ile ilgili afiş vb. malzemeler hazırlamaya teşvik edilebilir. Böylece hem öğretici bir grup öğrenci ile çalışırken diğerleri öğrenime devam etmiş olurlar hem de hazırlanan malzemelerin cami duvarına asılması ile cami bir eğitim-öğretim mekânı hâline dönüştürülmüş olur. Ayrıca bazı öğrencileri hazırlanan bu malzemelerin her gün ders sonunda kaldırılıp ertesi gün tekrar asılması ile görevlendirerek bu öğrencilerde sorumluluk duygusunun gelişimine katkı sunulabilir.

Öğrenme öğretme sürecinde eğitici oyun yöntemine sıklıkla yer verilmelidir. Öğrenciler, daha öncesinde birlikte oynanan oyunları sonrasında kendi aralarında oynamaları için teşvik edilebilir. Böylece öğretici farklı gruplarla ilgilenirken diğer öğrencilerin öğrenme süreci de kendiliğinden devam eder.

Planlama ve Zaman Yönetimi

Hayatın her alanını etkileyen zaman kavramı, eğitim öğretim faaliyetlerinde de kritik bir öneme sahiptir. Öğretim faaliyetlerinde zamanın etkili kullanımının ilk basamağı doğru bir planlama yapmaktır. Öğretim ortamlarının temel özelliği insan ilişkileri üzerine yapılandırılmış olmasıdır. Bu nokta göz önünde bulundurularak öğretim ortamındaki herkesin zamanı kendi amaçları doğrultusunda planladığı gerçeği unutulmamalıdır. Etkili bir zaman planlaması ile öğretim ortamındaki herkesin zamanı verimli kullanması sağlanabilmektedir.

Başarılı bir zaman yönetimi, çok çalışmakla değil; etkili, amaçlara yönelik verimli bir çalışmayla sağlanabilir. Söz konusu verimin elde edilebilmesi için amaçların doğru belirlenmesi önemlidir. Amaçların belirlenme-

sinde Yaz Kur'an Kurslarının süresi, öğrenci yaş grupları, öğretim ortamı ve kullanılabilir materyaller göz önünde bulundurulmalıdır.

Etkili bir planlama ve zaman yönetiminin yapılabilmesi için aşağıdaki öneriler dikkate alınmalıdır:

- ❖ Önceki sene uygulanan program gözden geçirilerek, iyileştirilmesi gereken noktalar belirlenmelidir.
- ❖ Mevcut öğretim ortamında var olan ders araç ve gereçleri belirlenerek kurs süresi boyunca en etkili nasıl kullanılabilirleri planlanmalıdır.
- ❖ Öğreticinin özellikle cami gibi geniş alanlarda öğretim faaliyetini sürdürebilmek için alanı nasıl kullanacağını belirlemesi ve gerekirse öğrencilerin yaş gruplarına ve bilgi düzeylerine yönelik köşeler oluşturması gerekir.
- ❖ Kayıt zamanında öğrencilerle alakalı bilgilerin alınması önemlidir.
- ❖ Öğrenciler arasındaki yaş farkının çok olduğu durumlarda benzer yaş grupları bir araya getirilerek, sınıf içerisinde grupların, eş zamanlı farklı etkinlikler yapmalarını sağlayacak planlamalar yapılmalıdır.
- ❖ Öğretim ortamı içerisinde ihtiyaç hâlinde hızla ulaşılabilecek kaynakların olduğu bir baş ucu kütüphanesi oluşturulmalıdır.
- ❖ Öğretim faaliyetlerini etkili yürütebilmek adına ihtiyaç duyulan düzen ve kurallar önceden belirlenmeli ve görselleştirilerek tüm öğrencilerin görebileceği bir yere asılmalıdır.
- ❖ Öğretim faaliyetleri planlanırken öğrencilerin fiziksel ve sosyal ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ders planı yapılmalıdır.
- ❖ Uzun süre sabit bir yerde yapılan ders veya etkinlik sonrasında öğrencinin hareket ihtiyacını karşılayabilecek etkinlikler planlanmalıdır.
- ❖ Öğrencilerin gelişim dönemi özellikleri, bilgi düzeyleri gibi kriterler göz önünde bulundurularak yapılacak etkinlikler önceden belirlenmelidir.

PROBLEMLERLE ETKİLİ BAŞ ETME

Problemlili davranışın eğitimin ilk aşamasında sağlıklı bir şekilde tanımlanması bu tür davranışların önlenmesinde etkili bir yöntemdir. Bu sebeple öğretmenlerin eğitim sürecinin başında öğrencilerin hangi davranışlarının kabul edilebilir-kabul edilemez olduğu ile ilgili bilgileri onlarla paylaşmaları gerekir.

Öğrenci davranışları zamana, mekâna, çevresel koşullara, olaylara vb. bir dizi değişkene bağlıdır. Problemlili davranışların net bir sınırının çizilmesinde bu anlamda güçlükler yaşanabilir. Fakat öğretmenler, öğrenciler ile iyi ilişkiler kurduklarında sert davranmalarına, esneklik tanımamalarına, katı kurallara gerek kalmaz. Öğretici ve öğrenci arasındaki ilişki iyi olmadığında hiçbir öğretim yöntemi etkili olmayacaktır. Bu nedenle öğretmenlerin, öğrenciyle iletişimlerinde açıklık, önemseme ve birbirine gerek duyma gibi ilkelere dikkat etmeleri önerilmektedir.

Sınıfta Disiplini Sağlama ve Problemlili Davranışların Önlenmesine Dair Bazı Öneriler

Sınıf disiplini göz önüne alındığında insancıl, öğrenci merkezli, öğretici ve öğrencinin psikolojik iyi oluşu, gereksinim ve yetenekleri ön planda tutulmalıdır. Öğrenci merkezli yaklaşımlarda, öğrencilerin kendi davranışlarından sorumlu olmaları, karar verme, denetleme ve değerlendirme gibi becerileri kazanmaları amaçlanmaktadır.

Beklentileri Tanımlamak

Kurallar tüm sınıf için açıkça belirtilmelidir. Öğretici beklentilerinin neler olduğunu, istenen ve istenmeyen davranışların sınırlarını öğrencilerle paylaşmalıdır. Öğrenciler beklentilere uymayan davranışlarının sonuçlarını anlamalı ve kurallara uymadıklarında sorumlu tutulacaklarını bilmelidirler.

Sınıf kurallarını oluştururken ve yazarken öğrencilerden yardım alınmalıdır. Öğrencilerle kurallara uyma konusunda daha sorumlu hissetmeleri için bir anlaşma imzalanabilir. Kuralların yazılı hâle getirilerek asılması uygulamayı kolaylaştıracaktır.

Beklentilerin Sebeplerini Açıklamak

Beklentileri net bir şekilde belirlemek kadar, beklentilerin neden olduğunu açıklamak da önemlidir. Öğreticiler bunu, kararlarını haklı çıkarma mücadelesi olarak görmemelidir. Öğreticilerin sorumluluğu, kuralların sınıf içinde ve sınıf dışında neden var olduğunu öğrencilere anlatmaktır. “Çünkü ben öyle dedim.” ve “Sadece yap.” onların anlamalarına yardımcı olacak açıklamalar değildir. İyi davranışın neden herkes için yararlı olduğu konusunda tüm sınıfla bir konuşma yapılmalıdır.

Beklentileri Uygulamalı Olarak Anlatmak

Öğrencilere beklentiler belirtildikten sonra, istenilen davranış biçimi konusunda onlara rol model olunmalıdır. Öğrencilerin onlardan neyin beklendiğinden emin olmaları için farklı senaryolarda nasıl davranacaklarına dair birkaç örnek verilebilir. Bunu yaptıktan sonra kurallar uygulanmaya başlanabilir.

Sınıf kuralları öğreticinin neyi sevdiği ile ilgili olmamalıdır. Öğreticinin bir öğrenciye herhangi bir davranışı “sevdiğini” veya “sevmediğini” söylemesi, öğrencilerde bu davranışın sadece öğreticiyi memnun etmek için olduğu algısını oluşturarak kuralların amacını ortadan kaldıracaktır.

İstenmeyen davranışlar sergileyen öğrenciler küçümsenmemelidir. Bunun yerine, seçimlerinin sınıfı nasıl etkilediği hakkında onlarla konuşulmalı ve bu süreçte sabırlı olunmalıdır.

İyi Davranışı Övmek

Sınıf yönetimi, öğrencilere sorunları belirtmek kadar iyi davranışı övmekle de ilgilidir. Bu, öğrencileri motive etmek için kritiktir. Öğrencinin eğitim süreci boyunca gösterdiği başarıyı, gayreti, özveriyi takdir etmek önemlidir. İyi davranışın takdir edildiği bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır. Öğrenciler, takdir edilenler çemberinin bir parçası olmak isteyecek ve kurallara uymak için daha motive olacaklardır.

Suçlamamak

Öğrencilerin sınıftaki zorlayıcı davranışlarından dolayı birbirlerini suçlamaları çok sık görülen bir durumdur. Zorlukların sebebi olarak ideal olmayan aile şartlarını işaret etmek sıkça gözlemlenmektedir. Ebeveynleri suçlamak, öğreticilerin problemler için etkili çözümleri görememelerine sebep olabilir ve genellikle “problem” olarak görüldükleri gerçeğinin oldukça farkında olan ebeveynlerle iş birliği yapmak da zorlaşır.

Sakin Kalmak

Problemlı davranışların sergilendiği zamanlarda sakin kalmak çok önemlidir. Öfke ve hayal kırıklığı yaşanan durumlarda derin bir nefes almak ve durumu soğukkanlılıkla değerlendirmek süreci kolaylaştıracaktır.

Tüm ğrencilerin farklı aile dinamiklerinden ve farklı geçmişlerden geldiği unutulmamalıdır. Bir öğrenciye nasıl davranmanın uygun olacağını göstermenin en iyi yolu, kırılganlık zamanlarında uygun davranış ve tepkileri ortaya koyarak ona örnek olmaktır.

Aile ile İletişimde Kalmak

Aileleri eğitim sürecine dâhil etmek önemlidir. Öğrencinin istenmeyen davranışları karşısında yargılama ve suçlama kelimeleri kullanılmadan aile ile konuşulmalıdır. Aileler çocuklarının davranışları hakkında bilgilendirilmeli ve onlardan destek alınmalıdır. Aile görüşmelerinde öğrencinin var olan olumlu davranışlarını vurgulamak da önemlidir.

Öğrenciyi uzaklaştıran söz ve davranışlar

Ses yükseltmek, kötü veya kirli giyinmek, "Burada benim sözüm geçer." demek, son sözü söylemekte ısrarcı olmak, öğrenciyeye hasım muamelesinde bulunmak, sert bir beden dili kullanmak, utandırmak, bozmak, gururuyla oynamak, küçük düşürmek, kaba kuvvet kullanmak, öğrenciler arası adaletli davranmamak, öğrencilerin sırlarını ifşa etmek, sürekli kusurlarını ön plana çıkarmak vb.

Öğrenciyi yaklaştıran söz ve davranışlar

Uygun ses tonuyla konuşmak, aileleri sürece dâhil etmek, öğrenciden yana tavır göstermek, mütebessim olmak, öğrencinin kişiliğine saygı göstermek, sorunları yumuşaklıkla çözmek, öğrencinin üzüntüsünü ve sevincini paylaşmak, sorunları doğrudan ilgilisiyle müzakere etmek, öğrencilerin hata, kusur ve ayıplarını örtmek, empatik bir tutum sergilemek, "günaydın", "merhaba", "selamün aleyküm" gibi selamlama cümleleri kullanmak ve hâl hatır sormak, rica üslubu kullanmak, iç motivasyon sağlamak, "Özür dilerim.", "Neden olmasın." gibi cümleler kullanmak, derse zamanında başlamak ve dersi zamanında bitirmek, verilen sözü tutmak vb.

İLETİŞİMDE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

4-6 Yaş Grubu Öğrenciler İçin Öneriler:

Yaşamın ilk yıllarının, özellikle de 0-6 yaş döneminin, kişilerin bilişsel, davranışsal ve duygusal gelişiminde belirleyici rol oynaması, öğretmenlerin çocuklar üzerindeki etkisini ön plana çıkartmaktadır. İnsan yaşamının en değerli ve kritik yılları olan okul öncesi dönemde görev yapan öğretmenlerin niteliklerinin yüksek olması gerekmektedir. Çünkü bu denli önemli ve kritik bir dönemin yoğun görev sorumlulukları ancak yüksek niteliklere sahip öğretmenler tarafından yerine getirilebilir.

Sınıf içi iletişimin niteliği, öğrencilerin kişilik gelişimleri ve başarılarını etkileyen önemli bir unsurdur.

4-6 yaş grubu öğretmenlerinin, öğrencilerine karşı empatik olmaları etkili bir iletişim için gereklidir. Çocuklarla etkili bir iletişim kurmak, onların olumlu benlik geliştirmelerine, uyumlu kişilik özellikleri kazanmalarına, ilerideki öğrenim hayatlarında daha başarılı olmalarına ve kendilerini gerçekleştirmelerine yardımcı olacaktır. Bir çocuğun eğitim süreci her şeyden önce bir ilişkidir. Bunu ayrıcalıklı hâle getirmeye daima öncelik verilmelidir.

Bu yaş grubundaki çocuklar henüz soyut kavramları anlayamazlar (ahlak, vicdan gibi). Dolayısıyla onlarla konuşurken somut kavramlar kullanılmalı ve imalarla konuşmak yerine söylemek istenilen şey doğrudan söylenmelidir. Böylece çocuk kendinden ne beklediğini daha kolay anlayacaktır.

İletişimde en önemli öge beden dilidir. Ağızdan çıkan kelimeler ne kadar güzel olursa olsun, hâl ve tavırlarla bunlar desteklenmelidir. Örneğin; öğrenci övülürken kaşlar çatık, ses tonu sert olursa, çocuğa bu övgü sözleri inandırıcı gelmez ve öğrenci çelişkiye düşebilir.

Suçlayıcı, aşağılayıcı, iğneleyici cümleler kurmamak için öğrencinin yanlış bir davranışı karşısında mümkün olduğunca kişiliği hedef alan ifadeler kullanmak yerine davranışın yanlışlığını vurgulayan ifadelerden faydalanmak gerekir. Bu tarz bir iletişim dili öğrenciyle olan bağı kuvvetlendirecek ve onda empati yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunacaktır. Örneğin; arkadaşına vuran bir öğrenciye "Sen çok yaramaz bir çocuk-

sun.” gibi cümleler yerine “Arkadaşına sinirlenmiş olabilirsiniz ama ona vuramazsınız.” gibi net ve beklentiye ortaya koyan ifadeler kullanılmalıdır.

Sınıfta sessiz, içe dönük, sınıf etkinliklerine katılma konusunda çekimser duran öğrenciler olabilir. Bu öğrenciler görmezden gelinmemeli ya da etkinliklere katılmaları noktasında teşvik etmek amaçlı “Bak bütün arkadaşların katılıyor, ne var bunda çekinecek.” gibi utandırma, küçümseme duyguları içeren mesajlardan uzak durulmalıdır.

Sınıf düzenini sağlamak için bağırarak, küsmek, surat asmak gibi öğrencileri duygusal anlamda zedeleyecek davranışlardan kaçınılmalıdır. Öğrenciler başkaları ile pozitif “Sen herkesten başarılısın.” ya da negatif “Herkes etkinliğini bitirdi sen geride kaldın.” bir yolla kıyaslanmamalıdır.

Çocukların beyinleri gelişim aşamasında olduğundan dolayı olayları bir yetişkin gibi görüp algılayamazlar. Bu sebeple onlara minyatür bir yetişkinmiş gibi davranılmamalıdır.

Duygularını ifade etme, düzenleyebilme becerileri henüz gelişmediği için çocukların istenmeyen davranışlarının altında farklı nedenler olabilir. Bu yüzden aşırı gerginlik ve uyarım, can sıkıntısı veya basit fizyolojik gereksinimler gibi krize yol açan durumlar göz ardı edilmemelidir.

Sınırlamak, izin vermek ve bilgilendirmek yasaklamaktan daha etkilidir. İzinler çocukların dikkatini istenen davranışa, yasaklarsa istenmeyen davranışa odaklar. Örneğin; “Pekâlâ çocuklar, boyamaları ve kalemleri masada kullanın, arabalarla halıda oynayın.” gibi.

7-12 Yaş Grubu Öğrenciler İçin Öneriler:

Son çocukluktan ön ergenliğe geçilen bir süreçtir. Çocukların bedensel, psikolojik, sosyal, cinsel gelişimlerinde önemli ve hızlı değişimler olmaya başlamıştır. Başkaları tarafından nasıl algılandıkları bu dönemdeki çocuklar için oldukça önemlidir. Egoantrik (benmerkezci) düşünce yapısı nedeniyle olayları, kendini odağa yerleştirerek değerlendirme eğilimi gösterirler. Bencil oldukları için değil, gelişim döneminin bir özelliği olduğu için bu şekilde davranırlar.

Bir çocuğun eğitim süreci her şeyden önce bir ilişkidir. Bunu ayrıcalıklı hâle getirmeye daima öncelik verilmelidir. Öğrenciler öğreticilerinin onları sevdiğini, onlara değer verdiğini ve saygı duyduğunu algıladıklarında bir ilişki duygusu hissederler. Bu üç duygu, öğrenciler için ödüllerden çok

daha tetikleyicidir. Öğrencilerin motivasyonunu yükseltmek için sınıf ortamlarını ve öğrenciyle olan ilişkileri bu üç duyguyu iyileştirecek şekilde ayarlamak gerekir. Öğrencilerin otonomi, yeterlilik ve ilişki deneyimlediği sınıf ortamları daha içsel motivasyon geliştirmenin yanında zorlayıcı akademik faaliyetlerde istekliliği de artırır.

Çocuklar sınıfta bir aitlik duygusu hissedip, onların başarabileceklerine inanan, onlara saygı ve merhametle yaklaşan bir öğreticiden doğru mesajlar aldıklarında kursa gelmeleri, zorlu görevlere daha uzun süre dayanmaları ve engeller karşısında dirençli bir şekilde baş etmeleri daha olasıdır.

İletişimde Dikkat Edilecek Hususlar

Yargılayıcı, küçümseyici, sorgulayıcı ifadelerden kaçının.

Başkalarının yanında eleştirmemeye, şikâyet etmemeye, utandırmamaya özen gösterin.

Verdiğiniz sözleri tutun ve planlara sadık kalın.

Yaşına ve ihtiyaçlarına uygun kurallar koyun ve sorumluluklar verin.

Öğrencinin kişisel alanını ihlal etmeyin.

Asla kinci veya ters etki yaratacak tehditlerde bulunmayın.

Kişisel çıkarılara dayalı olarak öğrencilere asla farklı davranmayın.

Hissettiği duyguları küçümsemeyin.

Gülümsemekten asla kaçınmayın.

Bedenleriyle ilgili olumsuz yorumlardan kaçınin.

Fiziksel ve psikolojik şiddete girebilecek davranışlardan uzak durun.

Derse direkt başlamayın, selam verin, hâl hatır sorun.

Yaşlarına uygun güncel meselelerle ilgili fikirlerini konuşun. Fikirlerini küçümsemeyin.

Sınıfta birbirleri ile alay etmelerine izin vermeyin.

Arkadaşları ile kıyaslamayın.

13 Yaş ve Üzeri Öğrenciler İçin Öneriler:

Bu yaş grubu geç ergenlik olarak tanımlanan dönemdir. Psikososyal gelişme ve olgunlaşmayı da içine alan erişkinliğe geçiş dönemi olarak da bilinir. Bu yaş grubunda bilişsel gelişimin etkisi ile arkadaş ilişkilerinde, sosyal ortamlarda ve bilimsel konularda somut düşünceden soyut düşünceye geçiş ve kendini değerlendirme gözlemlenir. Bu yaştaki gençlerin diğer kişilerin düşüncelerini kabul etme ve problem çözme becerileri de gelişir. Başkalarının onlar hakkında ne düşüneceğini çok önemserler ve durum içine kapanık ya da durmadan bir tedirginlik hâli içinde olmalarına neden olabilir. Bu durumda, arkadaş çevresiyle olan sosyal ilişkiler de önem taşır. Bu hassasiyetleri de göz önünde bulundurarak arkadaşları ile kıyaslamaya dikkat edilmesi gerekir.

İyi bir dinleyici olabilmek, iyi bir iletişim için çok önemlidir. Öğrencinin istenmeyen bir davranışı karşısında öfke ve endişe duygularını kontrol edip ani tepki vermeden, nasihat etmeden, etiketlemeden, yorum yapmadan, sözünü kesmeden, hemen öneri getirip çözüm bulmaya çalışmadan dinlemeye özen gösterilmelidir.

Öğrenciyi dinlerken *“Şu an ne hissediyor, ne düşünüyor, benden beklentisi nedir?”* soruları akla gelmelidir. Duygusunun anlaşılması, yani öğrenciyle empati kurabilmek, bunu ona iletme, hem onun kendi duygularını adlandırmasına yardım edecek hem de sakinleşmesini, rahatlamasını sağlayacaktır. Bunun için *“Anladığım kadarıyla söylediğin şey ...”* veya *“... mı söylemeye çalışıyorsun.”* gibi yansıtıcı sorular sorulması önerilir.

Öğreticinin kendi duygu ve düşüncelerini nasıl ifade ettiği, konuşma sırasında takındığı tavır çok önemlidir. Konuşma esnasında öğrenciyi kötüleyecek, suçlayacak ifadeler kullanmak aradaki iletişimi zedeler.

Öğrencilerin istenmeyen davranışları ile ilgili konuşulurken daha önceki deneyimlere işaret edilmeden sadece o anki olay üzerinden uyarı yapılmalıdır. Örneğin; *“Arkadaşına kötü söz söylediğini duydum, bunu hep yapıyorsun.”* yerine *“Arkadaşına kötü söz söylediğini duydum bana neler olduğunu anlatır mısın?”*

Öğrencilerin kişiliğine yönelik kırıcı sözlerden kaçınmak gerekir. Çünkü bu yaşlardaki öğrenciler tepkisel olarak kendilerini savunmaya geçebilir ve öfkelerinden dolayı yaptıkları hatayı fark edemeyebilirler. *“Beni hayal kırıklığına uğrattın.”*, *“Senden adam olmaz.”*, *“Saygısızsın.”* gibi kişiliğine yö-

nelik sözlerden uzak durulmalıdır. Öğrencilerin karakterine değil davranışlarına odaklanması ilkesi gözden kaçırılmamalıdır.

Ergenlik dönemi, bütün erişkin bireylerin yaşadığı tıpkı tırtılın koza içinde kelebeğe dönüşmesi gibi büyüme ve başkalaşma dönemidir. Bu dönemde gençlerin gereksinim duydukları şey, anlayış ve sabırdır. Kendini bulma yolundaki bir gence, verilebilecek en büyük şey ise anlayış ve sağlıklı bir iletişimdir.

Ergenin söyledikleri, her zaman söylemek istediklerini anlatmayabilir. Olaylara farklı duygusal tepkiler verebilir. Böyle durumlarda verdiği mesajın altında yatan duygu anlaşılmaya çalışılmalıdır.

Ergenle iletişimin sadece yetişkinden ergene doğru; yani tek taraflı olması durumunda ergenin kendi kişiliğini ortaya koyabilmesi için tek yolun otoriteye başkaldırmak olacağı unutulmamalıdır. Kulağa ne kadar sempatik gelse de öğrencilerle arkadaş olunmamalıdır. Sınırları korumaya özen gösterilmelidir. Bu yaş grubundaki öğrencilerin ihtiyacı anlayışlı, sabırlı ve destekleyici bir öğreticidir. Daha fazla yakınlık kurma adına iyi niyetle yapılan bütün sınır ihlalleri öğretici ve öğrenciyi zarar verebilir.

ÖĞRENME-ÖĞRETME İLKELERİ

Eğitim-öğretim ilkeleri, “öğretimin düzenlenip yürütülmesine ışık tatabilecek nitelikteki temel fikirler” şeklinde tanımlanabilir. İlkeler, bir eğitim-öğretim programının düzenlenip uygulamaya konmasından, ders araç ve gereçlerinin seçimine kadar tüm etkinliklerin şekillenmesine kılavuzluk eder. Bu nedenle bu ilkeleri bilmek öğreticinin doğru ve sağlam bir öğretim planı çizmesini sağlar.

Bütünlük İlkesi

Eğitim her yönüyle bir bütündür. Çocuğun eğitimi söz konusu olduğu zaman; bedensel, zihinsel, duygusal, toplumsal ve ahlaki eğitimin hepsinin birbiriyle ilişkili olarak ve bir bütün hâlinde ele alınması gerekir. Eğitimde bütünlük ilkesi, eğitime konu olan her şeyin bir denge içerisinde, birbiriyle bağlantılı olarak ve birbirini tamamlayacak nitelikte sunulması gerektiğini belirtir.

Öğrenciye Görelilik İlkesi

Öğrenciye görelilik ilkesi, öğrenciye verilecek her türlü bilginin, öğrencinin içinde bulunduğu gelişim düzeyine ve ihtiyaçlarına uygun olması anlamına gelir ve aşağıdaki hususları kapsar:

- ❖ Öğrencinin öğrenmesini engelleyen durumların gözlenmesi ve giderilmesi,
- ❖ Öğrencinin öğrenme gücünün ve hızının bilinmesi,
- ❖ Öğrencilerin kişisel sorunlarıyla ilgilenilmesi ve bunlar için çözüm yolları aranması,
- ❖ Derslerin öğrencilerin aktif katılımını sağlayacak biçimde düzenlenmesi.

Somuttan Soyuta İlkesi

Çocukların zihin gelişimi somuttan soyuta doğru ilerler. Duyu organlarıyla algılanan somut bir bilgi öğrencilere daha anlamlı gelir. Dolayısıyla öğreticilerin soyut kavramları öğretirken olabildiğince somutlaştırma yapmaları gerekir. Çocuğun zihin gelişimi arttıkça soyut kavramlar öğretime eklenmelidir.

Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Öğrenci, yeni bir konuyu öğrenmeye başladığı zaman, daha önce öğrenmiş olduğu konudan başlanarak ve bilinen konularla ilişki kurularak öğretim yapılırsa daha çabuk ve kolay öğrenir. Bu yüzden öğretici yeni bir bilgiye geçmeden önce, öğrencinin konu ile ilgili eski bilgilerini yoklamalı, eksik ve yanlış bilgileri düzelterek yeni konuya geçmelidir.

Yakından Uzağa İlkesi

Çocuğun içinde bulunduğu toplum en yakın çevreyi oluşturur. Çocuk sürekli bu yakın çevre ile etkileşim hâindedir. Yakın çevre onun için en anlamlı ve en iyi bilinendir. Bu sebeple öğretimde en yakından başlamak,

öğrencinin kendini güvende hissetmesini sağlar. Eğitim içeriği düzenlenirken öğrencinin en yakını olan ailesinden başlanarak; okulu, mahallesi, şehri, bölgesi, ülkesi, dünya ve evren sıralamasına dikkat edilmelidir.

Hayata Yakınlık İlkesi

Bu ilke öğretim konularının, öğretim ortamının ve edinilen becerilerin günlük hayatta bir karşılığının olmasını amaçlar. Ders sırasında verilen örnekler hayatın içinden seçilmeli, öğrencinin edindiği her bilgi onu hayata hazırlamalıdır. Öğretimde kuramsal bilgilerden ziyade hayatın içinde işlerliği olan pratik bilgiler sunmaya özen gösterilmelidir.

Güncellik İlkesi

Güncellik ilkesi, öğrencilere verilen bilgilerin güncel konulardan uzak olmamasını ve edinilen bilgi/becerilerle öğrencilerin, güncel hayata dair de fikir sahibi olmalarını sağlar. Hayata yakınlık ilkesinin tamamlayıcısıdır. Bu ilke gerçekleştirilirken internet ve kitle iletişim araçları ile gündem takip edilmeli, öğretim ortamında öğrencilerin yaşlarına göre tartışma ortamları oluşturulmalı ve konulara ilişkin bilgilendirmeler yapılmalıdır.

Ekonomiklik İlkesi

Eğitimde ekonomiklik ilkesi, öğretim sürecinde gerçekleştirilecek her şeyin (zaman, mekân, araç ve gereçler vb.) tasarruflu olarak kullanılması demektir. Öğretici, öğretim ortamındaki her türlü araç ve gereci bilinçli bir şekilde kullanmalı, olumsuzluklardan ötürü oluşabilecek zaman israfını önlemek için önceden önlem almalıdır.

Aktiflik İlkesi

Eğitim süreci içerisinde öğrenci sadece dinleyici olarak pasif konumda kaldığında verimli bir eğitim ve öğretimin gerçekleşmesi zorlaşır. Bu sebeple öğrenci aktif olmalı, edindiği bilgileri eğitim-öğretim ortamı dışında da kullanabilmelidir.

ÖĞRENME- ÖĞRETME SÜRECİNDE KULLANILABİLECEK YÖNTEMLER

Eğitim sürecinin verimli olması ve hedeflenen kazanımların öğrencilere aktarılabilmesi için eğitim programları hazırlanır. Öğreticiler, eğitim programının içeriği konusunda bilgi sahibi olmalı ve bu bilgileri sistematik olarak öğrenciye aktarmalıdır. Öğreticilerin; belirlenen süre içerisinde program içeriğini, öğrencilerin yaş ve gelişim özelliklerine uygun şekilde sunmaları için çeşitli yöntemler kullanmaları gerekir. Yöntemsiz bir öğretim düşünülemez. Aksi takdirde öğretim rastlantıya bırakılacağından öğrencinin doğal merak ve ilgisi sönüp gidecektir. İşte bu yüzden başarılı bir öğretim ortamı için öğreticilerin, yöntem ve tekniklere ihtiyacı vardır.

Yöntem ve teknikler öğretim ortamında etkin kullanıldığında;

- ❖ Öğrencilerin derse ilgisi artacak ve dikkat süreleri uzayacaktır.
- ❖ Öğrencilerin derse katılma, kendilerini gösterme fırsatı olacaktır.
- ❖ Farklı teknikler ile verilen bilgi ve kazanımların kalıcılığı artacaktır.
- ❖ Öğrencilerin bilişsel ve sosyal-duygusal gelişim alanları desteklenecektir.
- ❖ Verilen eğitim, öğrencileri düşünmeye ve üretmeye sevk edecektir.
- ❖ Öğrencilerin kursta öğrendiği bilgileri hayata geçirmeleri daha kolay olacaktır.

Farklı yöntem ve tekniklerin kullanılması eğitimin niteliğini artırır ve eğitim sürecini zenginleştirir. Bu noktada kullanılacak yöntem ve teknikler belirlenirken dikkat edilmesi gereken unsurlar vardır.

Yöntem ve teknikler;

- ❖ Öğrencilerin yaşlarına uygun olmalıdır.
- ❖ Öğretilecek konuya uygun seçilmelidir.
- ❖ Bilgiyi aktarmak için araç olarak kullanılmalıdır.
- ❖ İmkânlara ve şartlara uygun seçilmelidir.
- ❖ Öğrencilerin bireysel ve sosyal anlamda gelişmelerine olanak sağlamalıdır.
- ❖ Öğrencilerin istek, görüş ve önerileri dikkate alınarak seçilmelidir.
- ❖ Öğrencilerin bireysel farklılıklarına dikkat edilmelidir. (Örneğin çekingen bir öğrenci tartışma yöntemi için istekli olmayabilir. Bu durumda öğrenci mecbur tutulmamalıdır.)
- ❖ İş birliğine dayalı/dayanışmayı destekleyen bir sınıf ortamı oluşturmaya hizmet etmelidir.

Aşağıda, öğretim sürecinde kullanılabilecek bazı yöntem ve teknikler yer almaktadır:

Anlatım

Anlatma yöntemi bir konunun öğretici tarafından bir düzen içerisinde öğrencilere aktarılmasını ifade eder. Bu yöntemde öğreticinin iyi bir planlamaya sahip olması çok önemlidir. Çünkü öğrenciler bu yöntemde nispeten pasif dinleyici konumundadırlar.

- ❖ Öğretici konu ile ilgili öncesinde araştırmalar yapıp hazırlanır, konuyu bölümlere ayırır, anlatımını zenginleştirmek için bazı görsel materyallerden (resim, kroki, grafik vb.) yararlanırsa anlatımını ilgi çekici kılacaktır.
- ❖ Öğreticinin konu ile alakalı küçük notlar hazırlaması veya kitap önerilerinde bulunması, anlatım sırasında hikâye ve anekdotlardan yararlanması da öğrencilerin bilgileri kodlamasını kolaylaştıracaktır.

- ❖ Öğretici anlatım yöntemini kullanırken, ses tonunu iyi ayarlamalı, anlatımı tekdüzelikten çıkarmaya ve konuşma hızını takip edilebilir bir düzeyde tutmaya özen göstermelidir. Kelimelerle âdeta bir resim çizerek öğrencilerin konuyu hayallerinde canlandırmalarını sağlamakla öğrencileri aktif düşünmeye sevk edecektir.
- ❖ Öğreticinin anlatımını öğrencilerin yaş grubuna uygun örnekler, espriler, kendi aralarında kullandıkları kelime ve cümleler ile süslemesi öğrencilerin derse ilgisini artıracaktır.
- ❖ Anlatım yönteminin yanında derse bir soru ile başlamak, ufak bir canlandırma yapmak, öğrencilerin konu ile ilgili ön bilgilerini aktarmalarını sağlamak gibi diğer yöntem ve tekniklerden de yararlanılması dersin verimliliğini artıracaktır.

- ❖ Zaman zaman bazı öğrencilerin önceden konuya hazırlanmaları istenerek anlatım yöntemini onların kullanması da sağlanabilir.

ÖNERİ

“Yüce Kitabımız Kur’an” konusu, siyer ve itikat konularının tamamında anlatım yönteminden yararlanılabilir. Anlatım yöntemi öğretim sürecinde kullanılan tüm yöntem/tekniklerin birinci basamağıdır.

Soru-Cevap

Soru-cevap din öğretiminde çok eski zamanlardan bu yana yer alan bir tekniktir. Bu teknik, yalnızca belli soru kalıplarına verilen klasik cevaplar üzerinden ezberleme yapmayı kolaylaştıracak şekilde değil, öğrenciyi düşünmeye sevk eden sorular hazırlanarak kullanılmalıdır.

- ❖ Soruların öğrencilerin zihnini ateşleyen ve öğrencileri güdüleyen bir yönü vardır. Bu özelliğinden dolayı konuya başlarken soru-cevap yöntemini kullanmak yerinde olacaktır. Örneğin; abdest konusuna başlarken “Çocuklar sizce neden namaz öncesinde abdest almak gerekir?”, “Abdest uzuvlarının sırasının bir önemi var mıdır?” gibi yöneltilen sorular öğrencileri düşünmeye sevk edecek ve onları ezber bilgiden uzaklaştıracaktır.
- ❖ Bazı bilgiler dinleme, izleme veya deneyimleme yoluyla öğrenilebilir. Fakat bu bilgilerin zihnimizde olup olmadığını en güzel ortaya çıkaran yöntem soru-cevap yöntemidir.
- ❖ Soru-cevap yöntemi zihni aktifleştirir. Öğrencinin analiz, sentez, kavrama becerilerini geliştirir.
- ❖ Soru-cevap tekniğinde tek soru ile yetinilmemeli, öğrencinin yanıtı bulamaması hâlinde yardımcı sorulardan yararlanılmalıdır.

İtikat ve ibadet konularında bu yöntemden yararlanılabilir. Peygamber Efendimizin (sas) kişilik özellikleri ve ailesi anlatılırken de bu yöntem uygulanabilir.

ÖNERİ

Tartışma

Tartışma, öğrencilerin bir konuyu kendi aralarında veya öğretmenleri ile tartışıp ortak karara varmaya çalıştıkları bir yöntemdir.

- ❖ Öğrenciler bu yöntem ile birbirleriyle konuşmayı, fikirlerini paylaşmayı, başkalarının fikirlerine saygı duymayı, soru sormayı, cevaplamayı, eleştirmeyi, hoşgörüyü ve övgüyü öğrenirler.
- ❖ Tartışma yönteminde öğrencilerin yaş grubuna uygun konular seçmeye dikkat edilmelidir.
- ❖ Öğrenciler kendi aralarında tartıştıklarında birbirlerini utandırıcı ve mahcup edici sözler sarf etmemeleri için öğreticinin, eleştirilerin şahsa değil fikre yöneltilmesini sağlaması önemlidir. Böyle zamanlarda öğreticinin gözlemci, yönlendirici ve rehberlik edici yönü çok kıymetlidir.
- ❖ Zaman zaman öğrencilerin dinî yönden bazı sorgulamaları ve merak ettikleri sorular olabilir. Bunlara öğreticinin şefkatle yanıt vermesi öğrenciyi desteklemek ve geliştirmek açısından önemlidir.

Yüce Kitabımız Kur'an konusu anlatılırken "Kur'an'da anlatılan kıssalardan mesajlar çıkarır." kazanımını işlerken kullanılacak bir yöntemdir. Kıssalar anlatılıp öğrencilere tartışma ortamı oluşturulabilir veya gruplara ayrılıp öğretici gözetiminde tartışmaları istenebilir.

ÖNERİ

Ezberleme

Ezberleme yöntemi din öğretiminde belli konular için vazgeçilmez bir unsurdur.

- ❖ İbadetlerde ve günlük hayatta okunan sure ve ayetler ezberleme tekniği ile öğrenilir. Sonrasında yapılan tekrarlar ile pekiştirilir.
- ❖ Öğrenme ortamlarında veya öğrenme dışı ortamlarda da ezberlenen bilgiler okunarak bilginin kalıcılığı sağlanmaya çalışılır.
- ❖ Metni bölümlere ayırmak, ezberlenecek metni bir CD veya kayıt vb. den dinlemek, metin başlarına kodlama yapmak ve şifreler koymak ezberleme tekniğinin uygulanışını kolaylaştırır.

ÖNERİ

“Sureler ve Dualar Ezberliyoruz” konusu işlenirken bu yöntem kullanılır.

Gösterip Yaptırma

Gösterip yaptırma yöntemi; metinden okuyarak veya anlatılarak anlaşılması güç bilgilerin, önce bir öğretici tarafından uygulanması/gösterilmesi daha sonra öğrencilerin uygulayarak öğrenmesi yöntemidir.

- ❖ Bu yöntemde öğrenci bizzat deneyimleyerek bilgiyi edindiği için yanlış anlaşılmanın gerçekleşme ihtimali düşer.

- ❖ Deneyimlenen bilgilerin unutulması daha zor olduğundan bilgilerin kalıcılığı sağlanır.

Kur'an okuma becerisi kazandırılırken, harflerin doğru telaffuzu ve tecvit kurallarına uygun okunması çok önemlidir. Bu noktada kullanılacak tek yöntem gösterip yaptırma yöntemidir. Ayrıca namaz ve abdest konuları hakkında bilgi verilirken de kullanılabilir.

ÖNERİ

Eğitici Oyun

Çocuklar için oyun hayati önem taşır. Çocuk oyun ile hayata hazırlanır, iletişim kurar. Bu yüzden, eğitim ortamında kullanılan oyunlar çocuğun doğal yoldan, hızlı ve kolay bir şekilde hedeflenen bilgi, beceri ve davranışları kazanmasına yardımcı olur.

- ❖ Eğitsel oyunlarla, öğrencilerin kendilerini ifade edebildiği, yeteneklerini fark ettiği, potansiyelini kullanabildiği ve çeşitli beceriler geliştirdiği bir ortam sağlanır.
- ❖ Eğitsel oyunlar öğrencilerin zihinsel ve fiziksel yeteneklerini, sosyal uyum ve duygusal olgunluğunu geliştirecektir.
- ❖ Öğrenciler eğitsel oyunlar sayesinde karar verme, kurallara uyma, başkalarına karşı saygılı ve dürüst olma, grup içinde davranışlarını denetleme ve başkalarıyla iş yapabilme yeteneklerini geliştireceklerdir.

Kur'an harflerinin öğretiminde kullanılabilecek bir yöntemdir. Harflerin görselleri ile pek çok oyun hazırlanabilir.

ÖNERİ

Kavram Haritaları

Kavram haritaları, bir konudaki bilgileri ve bu bilgiler arasındaki ilişkileri gösteren şematik yapılardır. Zihin haritası ve bilgi haritası kullanımları da vardır. Özellikle din öğretimi alanında uzun yıllardır kullanılmaktadır.

- ❖ Uzun ve karmaşık konuları özetleyerek öğretimi kolaylaştırır.
- ❖ Kavramlar arası ilişkiyi görsel olarak gösterdiğinden, farklı duyu organlarına hitap ederek bilginin zihinde organize olmasını ve kalıcı olarak kodlanmasını sağlayacaktır.

Siyer dersi konularının hepsi bu yöntem ile anlatılabilir. Peygamber Efendimizin (sas) özellikleri, İslamiyet öncesi ve sonrası insanların özellikleri, Peygamber Efendimizin (sas) hayatının kronolojisi gibi konularda bilgi ve kavram haritaları oluşturulabilir. İtikat ve ibadet konularında da bu yöntemden yararlanılabilir.

ÖNERİ

Görsel İmge Okuma

Öğrencilerin hafızalarında sözel olarak kalması zor olacak bilgilerin görsel imge aracılığı ile verilmesi yöntemidir.

- ❖ Bilgiler görsel hafızaya alınacağından hatırlanması ve bilgiyi hayata geçirirken uygulaması kolaylaşacaktır.
- ❖ Bu teknik görsel unsurları oluş sırasına göre sıralama, eksik resmi bulma, görsellere uygun metin yazma gibi pek çok şekilde uygulanabilir.

Namaz kılariken kıyam, rükû, secde gibi duruşlar görsel ile desteklenip resim üzerinden anlatılabilir. Ayrıca namaz kılma ile ilgili karışık resimler verilip, öğrencilerin resimleri olması gereken sıraya koymaları istenebilir.

Abdest konusu anlatılırken bu teknik kullanılabilir.

ÖNERİ

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Ölçme ve değerlendirme, eğitim ve öğretimin en önemli öğelerinden birisidir. Ölçme, ölçülmek istenen bir özelliğin gözlenerek, gözlem sonuçlarının da sayı veya sembol ile ifade edilmesidir. Değerlendirme ise ölçme sonuçlarının bir ölçüt ile karşılaştırılarak sonuca varma sürecidir. Nitelikli bir ölçme ve değerlendirme sistemi, öğrencilerin hangi bilgi ve becerilere sahip olduğunu gösterir, öğretme ve öğrenme sürecinin planlanmasına katkı sunar ve öğrencilerin nasıl daha iyi öğrenebileceğinin tespit edilmesini sağlar. Ölçme ve değerlendirme sürecinin temel hedefi, öğrenme sürecini geliştirmek ve tamamlayıcı yöntemlerle öğretimin etkililiğini arttırmaktır.

Eğitim ve öğretim sürecinin kritik bir ögesi olan ölçme ve değerlendirmenin genel amaçları şu şekilde sıralanabilir:

- ❖ Öğrencilerin konuya ilişkin ön bilgilerini ölçerek, planlanan eğitim için hazırbulunuşluk seviyelerini belirlemek.
- ❖ Konu, ünite gibi her bir öğrenme bölümünün sonunda, bu bölüm için kazanılması hedeflenen bilgi, beceri, tutum ve davranışların tam olarak öğrenilmiş olup olmadığını tespit etmek ve varsa tam öğrenilmemesinin sebeplerini belirlemek.
- ❖ Öğrencilerin derse dikkatlerini çekmek, olumlu geri dönüşler ile motivasyonlarını arttırmak ve öğrenme sürecine dair farkındalıklarını arttırmak.
- ❖ Öğrenci ve velilere doğru ve zamanında geri bildirimler vermek. Öğretim sürecinin çıktılarına yönelik velilere bilgilendirme sağlamak.

Din öğretiminde kişiden beklenen sadece bilgiye sahip olması değildir. Bu bilgiyi hayatında uygulamaya koyabilmesi de son derece önem arz etmektedir. Buna bağlı olarak sadece bilginin hatırlanmasına yönelik değil bilginin uygulanmasına yönelik ölçümler yapılması tavsiye edilir. Bu noktada öğrenciye, öğretim sürecinde gerçek hayat ile ilişkili ödevler verilmesi, bilginin içselleştirilmesinde ve hayata aktarılmasında çok daha etkili olacaktır. Din öğretimi programlarında ölçme ve değerlendirme kapsamında geleneksel ölçme ve değerlendirme tekniklerine (sözlü yoklama, uzun cevaplı sorular, kısa cevaplı sorular, doğru-yanlış sorular, çoktan seçmeli testler, eşleştirmeli sorular vb.) ek olarak alternatif ölçme ve değerlendirme tekniklerinin (performans ve proje görevleri, öz ve akran değerlendirmeleri, öğrenci ürün dosyası, görüşmeler, posterler, kavram haritası, dereceli puanlama anahtarı vb.) kullanılması önerilmektedir. Aşağıda geleneksel ve alternatif ölçme araçlarına örnekler yer almaktadır:

Geleneksel Ölçme ve Değerlendirme Araçlarına Örnekler

Aşağıda yer alan ölçme değerlendirme yöntemleri bütün yaş gruplarına uygun değildir. Hangi yöntemin seçileceğine öğrencilerin yaşları ve gelişim dönemi özellikleri dikkate alınarak karar verilmelidir.

Sözlü Sınav

Öğreticinin soruları sözlü olarak sorduğu ve öğrencinin de sözlü olarak cevap verdiği sınav türüdür. Öğrencilerin, derse katılımının sağlanmasına, derste aktif olmasına ve iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Dersin başında, öğrencilerin konu ile ilgili ön bilgilerini belirlemek, ders aralarında anlaşılmayan ya da yanlış anlaşılan noktaları tespit etmek ve konu sonunda tekrar yaparak pekiştirme amacıyla kullanılması tavsiye edilir. Örneğin; öğrencilere namazın farzlarını anlatmaya başlamadan önce *"Nasıl abdest alındığını bize kim anlatmak ister?"* şeklinde soru sorularak çocukların namazın bir farzı olan abdest konusunu anlayabilmeleri için ön bilgilerinin olup olmadığı test edilebilir.

Yazılı Sınav

Soruların yazılı olarak verilip, öğrencilerin yazılı olarak cevap verdiği sınav türüdür. Çok fazla öğrencinin bulunduğu durumlarda uygulanması önerilmez. Öğrencilerin kompozisyon becerilerinin, anlatım-yazım güçlerinin ve konu hakkında yorum yapma becerilerinin ölçülmesini sağlar. Örneğin; zekat ve sadaka konusu anlatıldıktan sonra öğrencilere, *“Zekat ve sadakanın topluma faydalarını örnekler vererek açıklayınız.”* şeklinde yazılı sorular sorulabilir.

Doğru- Yanlış Testleri

Öğrencilerden kendilerine verilen ifadelerin hangisinin doğru hangisinin yanlış bilgi verdiğini tespit etmelerinin istendiği sınav türüdür. Çok sayıda soru sorulmak istenilen konularda kullanılması tavsiye edilir. Örneğin; İslam ve iman esasları konusu işlendikten sonra her esasla ilgili ifadeler hazırlayarak çocukların bu konudaki bilgileri test edilebilir.

Çoktan Seçmeli Testler

Öğrencilerden, verilen 4 veya 5 seçenek arasından doğru yanıt bulmalarının istendiği sınav türüdür. Çok sayıda soru sorulmak istenilen konularda kullanılması tavsiye edilir. Örneğin; siyer dersinin konuları tamamlandığında anlatılan tüm konular hakkında karışık sorular sorularak, dersin konularının ne kadar doğru hatırlandığı test edilebilir.

Alternatif Ölçme ve Değerlendirme Araçlarına Örnekler

Gözlem Formu

Öğrencileri doğal veya yapılandırılmış ortamlarda, belirli bir amaç doğrultusunda, düzenli şekilde gözlemlemek, öğrencilerin performansları ve duygusal davranışları hakkında bilgi edinmek için kullanılan bir ölçme aracıdır. Gözlem formu, öğrencinin dersleri hakkındaki durumunun yanında farklı alanlardaki, bilgi, beceri yetenekleri hakkında da bilgi toplanmasını sağlar. Gözlem formları öğreticinin belirlediği amaca uygun olarak farklı şekillerde tasarlanabilir. Örneğin; öğretici "Kur'an'ı güzel okuyoruz" konusu için aşağıdaki gibi bir gözlem formu oluşturulabilir.

Konu: Kur'an'ı güzel okuyoruz Kazanım: Harflerin mahreçlerini doğru telaffuz eder.	Başlangıç seviyesi	Orta seviye	İyi seviye	Çok iyi seviye
Ayşe				
Elif				
Ali				
...				

Performans Görevi

Öğrencinin problem çözme, okuduğunu anlama ve analiz etme, araştırma yapma gibi becerilerini kullanarak bir ürün ortaya koyduğu çalışmalardır. Performans görevi, kazanılan bilgi, beceri ve davranışların gerçek hayata nasıl aktarıldığının tespit edilmesi açısından önem arz etmektedir. Performans görevinde, değerlendirme için belirlenen kriterleri görevin başında, açık ve net bir şekilde öğrenciye bildirmek öğrencinin motivasyonuna katkı sağlar. Örneğin; öğrencilerden, çevrelerinde hac veya umreye gidenler ile hac ve umre anıları hakkında bir röportaj yapmaları ve bunu bir dergi hâline getirmeleri istenebilir.

Öz Değerlendirme

Öğrencilerin, kendi çalışmalarının değerlendirme kriterlerini kendilerinin oluşturdukları ve bu kriterleri ne kadar karşıladıklarına kendilerinin karar verdiği bir değerlendirme türüdür. Kendini değerlendirme becerisi, öğrencinin yaşamı boyunca devam edecek olan öğrenme sürecinde gerekli olan analiz, öz güven ve empati becerilerinin gelişmesinde önemli bir rol oynar. Bu değerlendirme öğretimin başında, ortasında ve sonunda yapılabilir. Örneğin; öğrencilere öğretim sürecine başladıkları zaman, "Güzel davranışlar öğreniyoruz." konusu kapsamında, kendilerini, "güzel ahlak" kavramı açısından değerlendirmeleri ve yine öğretim süreci bittiğinde, yeniden "güzel ahlak" kavramı açısından öz değerlendirme yaparak kendilerindeki değişimi fark edip etmedikleri ölçülebilir.

Akran Değerlendirmesi

Öğrencilerin birbirlerinin çalışmalarını değerlendirdikleri bir değerlendirme türüdür. Genellikle öz değerlendirme ile birlikte kullanılır. Bir arkadaşının performansını değerlendiren öğrenci, kendi performansını değerlendirmek ile ilgili bir bakış açısı kazanmış olur. Öğreticinin, değerlendirme ölçütlerini öğrencilerle birlikte oluşturduktan sonra akran değerlendirmesinin önemini ve nasıl yapılacağını açık ve anlaşılır bir dille anlatması gerekir. Akran değerlendirmesi, öğrenciye empati becerisi geliştirme, kendini ifade etme, eleştirilere tahammül gösterme, yaşam boyu sorumluluk alma, olaylara eleştirel ve farklı açılardan bakabilme becerisi kazandırması açısından çok kıymetlidir. Örneğin; öğrencilere, "Güzel davranışlar öğreniyoruz." konusu kapsamında, "Haklarımız ve sorumluluklarımız nelerdir? Toplumda kul hakkına riayet edildiğinde ve edilmediğinde neler olur?" konusunda münazara yaptırılıp, bu münazarayı akran değerlendirmesi ile değerlendirmeleri istenebilir.

Öğrenci Ürün Dosyası (Portfolyo)

Öğrencilerin sadece bilgi ve başarı açısından değil, grup çalışmaları, performans ve proje görevleri, sınıf içinde ve sınıf dışında katıldıkları etkinlikler gibi pek çok boyutu içeren alternatif bir değerlendirme türüdür. Öğrencilerin planlanan öğretim süreci boyunca yaptıkları çalışmaların, belli bir amaç ve sistematik ile oluşturulmuş koleksiyonudur. Öğrenci ürün dosyası, süreç odaklı bir değerlendirme tekniğidir ve öğrencilerin gelişimini bütünsel çerçevede görme fırsatı sağlar. Öğrenci ürün dosyasında, mektup, gözlem formu, öz ve akran değerlendirmeleri, projeleri, ses kaydı, öğrencinin bir kitap hakkında aldığı not veya yaptığı eleştiri gibi birbirinden çok değişik çalışmalara ve ürünlere yer verilebilir. Örneğin; öğretici ve öğrenci iş birliği ile öğrencilerin ezberlediği ayet ve surelerden oluşan bir ses-video doküman arşivi, yaz kursu günlüğü, gözlem formları, performans ve proje görevleri, öz ve akran değerlendirmelerinden oluşan bir öğrenci ürün dosyası hazırlanabilir.

Bütün bu örneklere ek olarak öğreticiler hedefledikleri programın verimlilik derecesini ölçmek için, öğretim sürecinin başında ders ile öğrenci profiline uygun olacak ölçme ve değerlendirme yöntemi üretebilir.

Öğreticiler, işlenen konu ve takip edilen program kapsamında yeri geldiğinde geleneksel yeri geldiğinde alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerini kullanabilirler. Bu noktada tüm ölçme ve değerlendirme süreçleri için dikkat edilmesi gereken hususlar vardır. Bu hususlar şu şekilde sıralanabilir:

- ❖ Öncelikle yapılacak ölçme ve değerlendirme işleminin amacı belirlenmelidir.
- ❖ Ölçülmek istenen kazanımlar/hedefler belirlenmeli; bu tespitleri ölçmeyi sağlayacak ve belirlenen amaca uygun bir ölçme aracı seçilmelidir.
- ❖ Ölçme sonucunda elde edilen bilgileri değerlendirirken kullanılacak ve objektif değerlendirme yapılmasını sağlayacak ölçütler belirlenmelidir.

- ❖ Seçilen ölçme aracında yönergeler açık ve anlaşılır olmalı, ölçme sürecinde öğrencilere yeterli süre verilmeli ve öğrencilerin kendilerini rahat hissedecekleri, ölçme sürecinin adil bir şekilde gerçekleşmesini sağlayacak bir ortam sağlanmalıdır.
- ❖ Ölçme yöntemleri çeşitlendirilerek ölçme sayısı artırılmalıdır ve önemli kararlar tek bir ölçüm sonucuna dayandırılmamalı; sonuçtan ziyade süreç değerlendirilmesine önem verilmelidir.
- ❖ Ölçme ve değerlendirme sonucunda elde edilen veriler öğrenciler ve velilerle doğru bir şekilde paylaşılmalı, geri dönütler zamanında yapıcı bir üslup ile verilmelidir.

ÖĞRENCİLERDEN GELEN SORULARA KARŞI DOĞRU YAKLAŞIMLAR

İnsan doğası gereği düşünen, sorgulayan ve tartışan bir varlıktır. Bu sebeple birçok şeyi merak eder ve öğrenmek ister. Merakı gidermenin ve öğrenmenin en iyi yollarından bir tanesi soru sormaktır. Çocuklar da hem öğrenmek, hem meraklarını gidermek hem de doğdukları dünyaya ait olduklarını hissetmek için konuşmaya başladıkları ilk andan itibaren soru sormaya başlarlar. Her çocuk bu hayat yolculuğuna hikâyesini tamamlamak için devam eder. Çocukların sorularını yanıtlamak onların hikâyelerini tamamlamalarına yardımcı olmaktadır.

Yaz Kur'an Kursları her sene hikâyelerine yeni bir deneyim eklemek isteyen farklı kültür ve yaşlardan milyonlarca çocuğu bir araya getiren, Diyanet İşleri Başkanlığının kadim eğitim programlarından bir tanesidir. Öğreticiler de her sene sınıflarında onlarca öğrenciye ev sahipliği yaparak onların tamamlamaya çalıştıkları hikâyelerinde bir kahraman olma şansına sahip olmaktadır.

Öğrencilerin bazıları kursa zihinlerinde birçok soru ile gelirler. Bazıları ise yeni bilgiler öğrendikçe soru işaretleri artar. Bu durum Yaz Kur'an Kursu gibi kısa süreli bir eğitim süreci içinde görev alan öğretmenlerin, gelen soruları yanıtlamaya dair yaklaşımlarını önemli ve kritik bir hâle getirmektedir.

Öğrencilerden gelen sorulara karşı uygun yaklaşımlar ve soruları yanıtlarken dikkat edilmesi gereken hususlar "*Soruların Öncesinde*", "*Sorular Sırasında*" ve "*Soru Yanıtlandıktan Sonra*" olmak üzere 3 alt başlıkta ele alınacaktır.

Soruların Öncesinde

- ❖ Çocuklar/gençler güvendikleri kişilere soru sorarlar. Öğreticilerin kursun başladığı ilk günden itibaren etkili bir iletişimle öğrencilerle bağ kurmaları, öğrencilere onlara diledikleri soruyu sorabileceklerine dair güven vermeleri, çocukların/gençlerin sorularını çekinmeden sorabilmelerine fırsat oluşturacaktır.
- ❖ Öğrencilere sözel olarak bu güveni verdikten sonra bunu davranışlarla da pekiştirmek kıymetlidir. Öğreticiler "*Bana kafana takılan her şeyi sorabilirsin.*" güvencesini vermiş olsalar dahi, öğrenci bir soru

ile geldiğinde maruz kaldığı tavır ve davranışlar sonucunda eleştirildiğini, geçiştirildiğini, ciddiye alınmadığını düşündüyse ya da sorduğu sorudan dolayı kendini suçlu hissettiyse bir daha soru sorma girişiminde bulunmaz. Söylemler ancak davranış ve tavırlarla desteklendiği zaman öğrenciyi soru sormaya teşvik eder.

- ❖ Öğrenciler bazen, eğer onlara gelişim dönemi özellikleri dikkate alınmadan fazla bilgi yüklendiyse, bunun sonucunda yaşadıkları kafa karışıklığını gidermek için soru sorma ihtiyacı duyarlar. Bu sebeple dikkat edilmesi gereken önemli bir husus da onlara ihtiyaçları olmayan bilgileri vermemektir. Gereğinden fazla bilgi verilen çocuk, bunu nasıl işleyeceğini bilmediği için sorular sorar. Bu sebeple öğreticilerin dersler esnasında aktaracakları bilgilere, anlatacakları kıssalara ve verecekleri örneklere hitap ettikleri öğrencilerin gelişim düzeylerini göz önünde bulundurarak karar vermeleri önem arz eder.
- ❖ Sorulara verilen yanıtlar sadece 5-10 dakika içerisinde veriliyor gibi görünür ama asla o kadarla sınırlı değildir. Ünlü ressam Pablo Picasso'ya atfedilen bir anı vardır. Picasso bir lokantada otururken garson onu tanır ve kâğıt uzatarak bir resim çizmesini ister. Picasso garsonu kırmaz ve 5 dakikada bir resim çizerek ona verir, sonra da 1000 dolar ister. Garson *"Ama 5 dakikada çizdiğiniz bir resme 1000 dolar istiyorsunuz."* diye tepki gösterince Picasso şu yanıtı verir: *"Sadece 5 dakika değil, 40 yıl artı 5 dakika."* Picasso'nun 5 dakika içerisinde çizdiği resmin 40 yılın birikimi ile ortaya çıkması gibi öğreticilerin de 5 dakika içinde yanıtladıkları sorular önceki bilgi birikimleri ile orantılıdır. Bu sebeple özellikle çocuklara/gençlere eğitim veren yetişkinlerin kendilerini alan bilgisi, kişisel ve mesleki gelişim, pedagojik formasyon, iletişim becerileri gibi konularda geliştirmeleri ve kendilerine sağlam bir alt yapı oluşturmaları önem arz eder.

Öğrencilerden özellikle günümüzde gündem olan konularla alakalı sorular gelebilir. Bu durumda öğreticilerin yargılamayan ve suçlamayan bir yerden öğrencileri dinlemeleri, sorulan sorunun haricinde bir de öğrencinin nasıl bir ihtiyacı karşılamaya çalıştığına odaklanmaları ve öğrencinin yaşına uygun doyurucu cevaplar vermeleri önemlidir. Bunun yolu da öğreticilerin bu konularla alakalı eğer varsa önce kendi kafa karışıklıklarını gidermelerinden, konuyla ilgili hatırı sayılır bir malumata sahip olmalarından ve öğrencilerin gelişim dönemi özelliklerini bilmelerinden geçer.

Çocukların/gençlerin kafalarını karıştıran konularla alakalı birçok kitap, makale, tez; sordukları sorulara verilecek doğru yanıtlar ile ilgili internette birçok video ve kaynak bulunmaktadır. Öğreticilerin bu kaynaklardan edindikleri bilgilerden uygun olanları kendi deneyimleri ile harmanlayarak kullanmaları işlerini kolaylaştıracaktır.

Sorular Sırasında

- ❖ Sorulan soruyu dikkatle dinlemek ve sorunun doğru anlaşıldığından emin olmak, verilen yanıtın niteliğini etkiler. Öğrenci soru sorarken başka bir şeyle meşgul olmadan, onunla göz teması kurarak tüm dikkati ona yönlendirmek önemlidir. Öğreticilerin *"Ben senin ne sormak istediğini anladım."* gibi tahmin cümlelerine dayalı bir yaklaşımdan ziyade, öğrencilere kendilerini rahatça ifade edecekleri bir ortam sunmaları önemlidir. Bu çocuklara/gençlere kendilerini daha özgür ve anlaşılabilir hissettirir. Aynı zamanda yaşanması muhtemel yanlış anlaşılımlar da engellenmiş olur. Bu sebeple öğreticilerin gerektiğinde;

"Merak ettiğin şey mı?"

"Söylediklerinden anladım. Doğru mu anlamışım?"

"Sorunu tam anlayamamış olabilirim. Bir örnekle açıklar mısın/daha açık sorar mısın?"

gibi kalıpları kullanarak öğrenci ile aynı zeminde bulduklarından emin olmaları faydalı olacaktır.

- ❖ Öğrenciler ya meraktan ya da kaygıdan soru sorarlar. Bu iki duygunun ayırımına varmak önemlidir çünkü bu soruların yanıtlanma biçimleri aynı olmayacaktır. Peki, bu iki duygu birbirinden nasıl ayırt edilir?

Öğrenci: *"Öldükten sonra insanlar nereye giderler?"* diye bir soru sorduğunda bu soru büyük ihtimalle bir merak sorusudur. Fakat *"Benim anem de ölür mü? Ölünce ya cehenneme gidersem? Ben de ölecek miyim?"* gibi soruların altında bir kaygı yatıyor olabilir.

Bir öğrenci *"Neden günde 3 defa değil de 5 defa namaz kılıyoruz."* diye soruyorsa bu merak sorusudur. Fakat *"Namazımı kaçırdım dinden çıkar mıyım?"* , *"Sabah namazını kaçırdım Allah beni cezalandırır mı?"* gibi sorular soruyorsa kaygılı olma ihtimali değerlendirilmelidir.

Sürekli kaygılı sorular soran öğrencinin ihtiyacı, sorularına yanıt almadan önce kaygısının anlaşılması ve rahatlatılmasıdır. Bu sebeple öğretmenlerin bu öğrenciler ile özel görüşmeler yapmaları, kaygı duygularını fark etmeleri, buna karşı şefkatle yaklaşmaları ve sorularını yanıtlarken öğrencilerin kaygılarını arttırmadıklarından emin olmaları önemlidir.

Çocukların /Gençlerin Kaygılarında Olası Sebepler:

Öncesinde alınan katı bir din eğitimi,

Ailenin sert yaklaşımları,

Yanlış kaynaklardan bilgi edinilmesi,

Kaygıyı/korkuyu arttırıcı bir iletişim dilinin var olması,

Bilgilerin çocuğun yaşına uygun sunulmamış olması vb.

Öğreticilerin öğrenci ile sohbet esnasında bu olası sebeplerden birisini fark etmeleri hâlinde bununla alakalı önlemler almaları önem arz eder. (Aileyi dikkat edecekleri hususlar noktasında bilgilendirmek, iletişim dilini değiştirmek vs.) Bu önlemler ve soruya doğru yaklaşımlarla verilen yanıtlar sonucunda öğrencinin yine de tatmin olmadığı, rahatlamadığı, kaygı temelli sorularının tekrar ettiği veya kaygısının başka alanlarda da gözlemlendiği fark ediliyorsa aileyi bir ruh sağlığı uzmanından yardım almaları için yönlendirmek gerekir.

- ❖ Eğitim verilen sınıfta farklı yaş grubundaki çocuklar bir arada bulunuyorsa öğretmenler öğrencilerin sordukları bazı soruları bireysel olarak yanıtlayacaklarını söyleyip erteleyebilirler. Yaşı küçük öğrencilerin sorularını yanıtlamak çoğu zaman sorun olmazken, yaşı büyük öğrencilerin sorularını daha küçüklerin önünde yanıtlamak bazen risk oluşturabilir. Öğreticiler sorunun yanıtını "Sorunu unutma, istersen bir yere not et. Şimdi dersimizi bitirelim, ders çıkışında bana sorunu tekrar sor." gibi cümlelerle ders sonuna bırakabilirler.

4-6 Yaş Grubu Öğrenciler için Öneriler:

- ❖ Çocukların dünyası yetişkinlerinki gibi değildir. Bu yaş grubu çocukların sorularına olabildiğince az cümle kurarak yanıt vermek faydalı olacaktır.
- ❖ Bu yaş grubundaki çocukların soruları yanıtlanırken *“ama, fakat”* gibi bağlaçlar çok kullanıldığında çocukların kafalarının karışma ihtimali artar. *“Allah bize kızar mı?”* diye soru soran bir çocuğa *“Hayır, Allah çocukları çok sever.”* diye yanıt vermek yeterlidir. Örneğin; bu cümleye *“Hayır, Allah çocukları sever ama O'nun sevmediği şeyleri yaparsak kızar tabii.”* diye devam etmek çocuğa bu defa *“Allah neyi sevmez?”* sorusunu sordurabilir ve onu kaygılandırabilir. Çocuğun merak ettiği kısmı yanıtlamak yeterlidir.

Mesela *“Allah'ı görebilir miyiz?”* sorusuna *“Hayır insanlar Allah'ı göremezler.”* yanıtını vermek yeterli olacaktır. Bu cümleye *“Hayır insanlar Allah'ı göremezler ama iyi insanlar olursak cennette görebiliriz.”* gibi bir yanıtla devam etmek çocuğun kafasını karıştırabilir ve yeni soruların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Çocuk, *“Neden?”* diye sormadıkça detaya girilmez. *“Neden?”* diye soru sormaya devam eden çocuğa da yine basit, yaşına uygun, kısa yanıtlar verilmelidir. *“Çünkü insanların gözleri Allah'ı görebilecek kadar güçlü değildir.”* gibi.

- ❖ Bu yaş grubundaki çocuklar çok fazla soru sorabilir ve zaman zaman aynı soruyu yineleyebilirler. Çocuklar çok soru sorarak belirsizlikleri gidermeye ve dünyayı anlamlandırmaya; aynı soruyu tekrar tekrar sorarak da bilgiyi işlemeye ve yetişkinle bir bağ kurmaya çalışırlar. Bu sebeple sorularını görmezden gelmemek, soru sorma heveslerini kırmamak, sorularını yanıtız bırakmamak ve tekrar eden sorulara her defasında aynı cevabı vermek önemlidir. Bu durum, çocukların yetişkinlerle güvene dayalı bir bağ kurmalarına ve bu oldukları ortamda kendilerini rahat hissederek özgürce keşif yapmalarına fırsat tanır. Şartlar çocukların sorularını o an yanıtlamak için uygun değilse çocuğa ne zaman yanıtlanacağı bilgisi verilerek sorusu ertelenebilir. (*Beslenme saatinden sonra soruna cevap vereceğim, boyama etkinliği bitince sorunu yanıtlayacağım vs.*)
- ❖ Çocukların mizah anlayışı yetişkinler kadar gelişmediği için yapılan şakalar bazen onları korkutabilir, kaygılandırabilir. Bu sebeple bu yaş grubundaki çocukların sorularına komiklik olsun diye gerçek dışı yanıtlar vermekten kaçınmak ve çocuklara imada bulunmak gerekir.

Örneğin; “Öğretmenim Allah neden kar yağdırmıyor? Ne güzel kardan adam yapardık.” diyen bir çocuğa “Sen yaramazlık yapmayı bırakırsan belki yağdırır.” diye yanıt vermek yetişkin için basit bir imadan ve mesaj verme çabasından ibarettir. Fakat çocuk gerçekten buna kendinin sebep olduğuna inanır.

Örneğin; “Öğretmenim neden Allah bize iki ağız vermemiş?” diye bir soru soran çocuğa “Senin gibi geveze çocuklar daha az konuşsun diye.” şeklinde bir yanıt verip gülmek yetişkin için basit bir şakadan ibaretken, çocuk suçluluk hissedebilir. Bu yaş grubundaki çocukların sorularını “çocuktur” deyip geçmeden ciddiye almak ve ona göre yanıtlar vermek önemlidir. Unutulmamalıdır ki; yetişkinlerle iletişime geçmek her zaman daha kolaydır. Yetişkinler söylenen şeyleri değerlendirip süzgeçten geçirebilirler fakat çocuklar bunu yapacak beceriye sahip değillerdir.

- ❖ Çocuklar zorlayıcı sorular sorduklarında kısaca nasıl yanıt verileceği bilinmiyorsa bu durumlarda “Sence neden?” sorusu kurtarıcı olabilir. Çocuğa “Sence neden?” diye sorulduğunda verdiği yanıt hem onun bakış açısının anlaşılmasına hem de o konu ile ilgili bir ön bilgisi varsa bunun görülmesine yardımcı olur. Bazen çocuğun söyledikleri üzerinden gitmek bile kâfi olmakta ve öğreticilerin de yeni bakış açıları kazanmalarına katkı sağlamaktadır. Bu soru kalıbını zaman zaman ders esnasında da kullanmak çocukların dünyasını tanımaya ve anlamaya yardımcı olacaktır.

7-12 Yaş Grubu Öğrenciler İçin Öneriler:

- ❖ Bu çocuklar somut işlemler döneminde ve soyut düşünme becerisini zamanla kazanacaklardır. Aynı zamanda otorite figürlerine (*anne-baba-öğretici vs.*) daha çok bağıdırlar. Bu sebeple sorularına aldıkları yanıtlarla ilgili çok fazla tartışmaya girmez ve yanıt veren kişinin yorumu ve değerlendirmesine genelde güvenme eğilimi içinde olurlar.

Bu yaş grubundaki çocukların sorularını yanıtladıktan sonra “Söylediklerim soruna yanıt oldu mu?”, “Kafana takılan herhangi bir şey kaldı mı?”, “Konuştuklarımızdan sonra bu konu ile alakalı ne düşünüyorsun?” gibi şeyler sormak herhangi bir yanlış anlaşılmanın olup olmadığının fark edilmesine yardımcı olacaktır.

- ❖ Çocuklar henüz soyut düşünme becerisine sahip olmadıkları için öğreticiler bu yaş grubundaki çocukların sorularını metaforlar, onlara

tanıdık gelen/daha öncesinde deneyimledikleri örnekler ve benzetmelerden faydalanarak cevaplayabilirler. Bu aynı zamanda soruları yanıtlarken somuttan soyuta, basitten karmaşığa ilkelerini kullanmak anlamına da gelir. Bu durum çocuğa önce derin olmayan havuzda yüzmeyi öğretip sonra olimpik havuza geçirmeye benzer. Bu yaş grubundaki çocuklar için direkt derin sularla muhatap olmak zorlayıcı olacağından bu yumuşak geçişler önemlidir. Bu konudaki becerileri arttırmanın yolu okumalar yapmaktan ve bu yaş grubundaki çocuklarla sohbet ederek onların bakış açlarına hâkim olmaktan geçer.

Örneğin; bir öğrenci “Neden ramazan ayı her sene var?” diye sorduğunda bu soruya direkt cevap vermek yerine bunu hâkim olduğu bisiklet sürme deneyimi üzerinden örnekleyerek anlatmak işi kolaylaştırabilir ve bisiklet metaforu çocuğun derin olan bu konuya rahat bir geçiş yapmasına yardımcı olabilir:

Bu çocuğa “Bir insanın bisiklet kullanmayı öğrendiğini düşün. İlk başlarda düşse kalka yol alır. Ustalaşması için sürekli egzersiz yapması gerekir. Öğrenen kişi aylarca bisiklete hiç binmedi diyelim, tekrar bindiğinde ne olur? (Zaman zaman bu tarz sorular öğrenciye de yönlendirilebilir). Düzenli bir şekilde sürmeden önce biraz yalpalar, zorlanır. Kişi ne kadar ara vermeden egzersiz yaparsa bisikleti o kadar iyi kullanacaktır. Ramazan ayı bizi sabır, paylaşma, irade ve empati gibi beceriler konusunda geliştirir. Bir becerinin gelişmesi için sürekli egzersiz yapmak gerekirdi değil mi? İşte ramazan ayı da her sene gelerek bizim sabrı, paylaşmayı, empatiyi deneyimlememizi, bu konularda egzersiz yapmamızı ve bu becerileri geliştirmemizi sağlıyor.” şeklinde bir yanıt verilebilir.

- ❖ Çocuklar o anda yanıt vermekte zorlanılan sorular sorduklarında “Bilmiyorum.” demekte bir sorun yoktur. Şartlar ve vakit uygunsa yanıtı öğrenci ile beraber araştırmak, değilse “Bu sorunun yanıtını bilmiyorum, öğrenip ... günü/saati sana bilgi veririm.” demek ve çocuğa bu konuda geri dönüş sağlamak yeterli olacaktır.

13 Yaş ve Üzeri Öğrenciler İçin Öneriler:

- ❖ Bu yaş grubundaki gençlerin soyut düşünme becerileri gelişmiştir. Bunlar artık sordukları sorulara verilen yanıtlardan tatmin olmaya bilir, yanıtı beğenmeyebilir ya da karşı gelebilirler. Kendi dünya görüşlerini de inşa etmeye çalıştıkları için öğretmenlerle sık sık tartışmaya girebilirler ve kolay ikna olmazlar. Öğreticilerin bu yaş grubunda

dikkat etmeleri gereken en önemli şey, gençlerin sorularını yanıtlarken onları kendi fikirlerine ikna etmeye çalışmamaktır. İkna çabası, gençlerde fikirlerinin önemsenmediği gibi bir algıya sebep olabilir. Bu gençlerle soruları hakkında tartışırken doğru bilgileri uygun bir dille aktarmaya, hangi kaynaklardan referans alındığı bilgisini vermeye özen göstermek gerekir. Sonrasında ise öğrencilere aldıkları yanıtı kendi düşünceleri ile harmanlamaları, değerlendirmeleri ve işleyebilmeleri için vakit verilmelidir. Öğreticiler kısa bir süre sonra aynı konu ile ilgili tekrar bir sohbet açarak gencin sorduğu soru ile alakalı nasıl bir sonuca vardığını gözleme şansı elde edebilirler.

- ❖ Gençlerin kolay ikna olmadıklarına ve inatçı olduklarına dair genel bir yargı vardır. Bu sebeple özellikle ısrarcı olanlar toplumda bastırılır ve hizaya getirilmeye çalışılır. Öğreticilerin; gençleri kolay ikna olmadıkları, kanıt aradıkları, tartıştıkları ve hemen tatmin olmadıkları için takdir etmeleri öğrencileri ile bağ kurmalarına yardımcı olacak ve gençlere önemsendiklerini hissettirip öz güvenlerini destekleyecektir. Öğrencilerde saygı çerçevesinde her türlü tartışmaya girebileceklerine dair bir güven oluşturmak önemlidir.

Örneğin; *"Seni ikna etmek kolay değil. Güzel sorular soruyor, verilen cevabı hemen kabul etmiyor ve kendi fikirlerini öne sürüyorsun. Bunu sevdim. Seninle tartışmak bir hayli öğretici."* gibi.

- ❖ Bu yaş grubundaki çocuklardan zorlayıcı sorular duyulma ihtimali çok yüksektir. Her konu ile alakalı derin bilgiye sahip olmak imkânsız olduğundan, bu zamanlarda *"Bu farklı bir soru. Daha önce böyle bir soru yanıtlamadım. İkimiz de bugün bununla alakalı bir araştırma yapıp ... günü/saati bu konuyla alakalı tekrar konuşalım."* demek hem vakit kazandıracak hem öğrenciyi araştırma yapmaya teşvik edecek hem de onun fikrinin de önemli olduğu mesajı verilmiş olacaktır.
- ❖ Bu yaş grubundaki gençlerin soruları yine metaforlardan, örneklerden, benzetmelerden faydalanarak yanıtlanabilir. Sadece kullanılacak örnek, benzetme ve metaforların yaşlarına uygun olduğundan emin olmak gerekir. Aksi takdirde ciddiye alınmadıklarını hissedebilirler. Ayrıca bu öğrencilerde sokratik sorgulama tekniği de verimli olabilir. Sokratik sorgulama, doğru sorular sorarak öğrenciyi bilgiye götürme sanatıdır. Buna sanat demek yanlış bir tabir olmayacaktır. Çünkü özenle kullanılması gereken ama verimli kullanıldığı zaman da çok faydalı olan bir tekniktir. Bu teknik kullanılırken dikkat edilmesi gereken noktalar aşağıda sıralanmıştır:

- ❖ Bu teknik, bu yaş grubundaki her çocuk için uygun olmayabilir. Buna çocuklar tanındıktan sonra kolaylıkla karar verilebilir.
- ❖ Soru sorma kabiliyetinin güçlü olması gerekir ve soru cevabın bir yarışa dönüşmediğinden emin olunmalıdır.
- ❖ Öğrenciye karşı üstten bir tavır sergilenmemeli, diyalog bir sohbet havasında sürdürülmelidir.
- ❖ Öğrenci ile iyi bir bağın kurulmuş olması ve iletişim becerilerinin iyi kullanılması önemlidir.

Örneğin bir genç “Neden dinde kurallar var? Bence din insanların hayatını kısıtlıyor.” sorusunu sorduğunda buna karşılık; “Hiç öyle şey olur mu? Bunlar hep sizin gibi gençlerin kafasını karıştırmak için söylenen şeyler. Bunlara kanıp günaha girme sen de.” veya “Kurallar olmasa her şey birbirine karıştırdı. Kurallar olmazsa olmazdır. Din hayatı düzenlemek için kural koyar, insanlar bunlara uymazsa kaos olur.” gibi yanıtlar verildiğinde kısa vadede işe yarayabilir. Fakat uzun vadede gencin kafasında taşların yerli yerine oturması ve tatmin olması için daha uygun ve onunla iş birliğinin yapıldığı bir yol izlemek ve yanıtla beraber ulaşmaya çalışmak fayda sağlayacaktır. Aşağıda örnek olması adına bir diyalog örneği paylaşılmıştır:

Genç: Neden dinde kurallar var? Bence din insanın hayatını kısıtlıyor.

Öğretici: Bu kimin fikri? Senin vardığın bir sonuç mu yoksa birilerinden mi duydun?

G Benim vardığım bir sonuç.

Ö Peki bana birkaç örnek verebilir misin, dinin insanın hayatını nasıl kısıtladığını düşünüyorsun?

G Her istediğimizi yapamıyoruz. İsteddiğimiz gibi giyinemiyoruz, istediğimiz her yere gidemiyoruz.

Ö Peki isteyip de giyinebildiğin, isteyip de gidebildiğin yerler de var mı?

G Var evet.

Ö Tamam, demek ki bunları yapabildiğine göre tamamen bir kısıtlama söz konusu değil. Bazı alanlarda/konularda kısıtlama var. Bununla ilgili konuşmaya devam edelim istersen. İnsanın her istediğini yapması sence nasıl olurdu?

G Bence güzel olurdu. Daha özgür olurduk.

Ö Anladım. Özgürlüğü önemsiyorsun. Bu kulağa hoş geliyor. Peki diyelim ki ben istediğini yapabilen özgür bir insanım. Senin evini sevdim. E özgürüm de... Gelip senin evinde oturmak istiyorum.

G Öyle olmaz!

Ö Nasıl yani?

G Bu özgürlük değildir. Benim olanı alamazsın, hak ihlalidir.

Ö Yani insanın her istediğini yapma özgürlüğü olmasını savunuyorsun ama yine de hak ihlali olmaması için belirli kurallar olmasını gerekli buluyorsun öyle mi?

G Evet.

Ö Peki bu ihlallerin ne olduğuna, neyin hak olduğuna nasıl karar verilecek, kim karar verecek? Din tam olarak bunu yapıyor olabilir mi? Yani özgürlüğü tamamen kısıtlamayıp yine de işler kontrolden çıkmasın, düzen bozulmasın, insanlar güvende olsun diye kural koyuyor olabilir mi?

...

Öğrenci sokratik sorgulama sonunda ikna edilmeye çalışılmaz. Verdiği her yanıt saçma bulunmadan kabul edilir ve uygun yeni bir soru ile sohbete yön verilir. Konuşulanlardan sonra değerlendirme yapması, duyduğu şeyleri kendi bilgileri ile beraber değerlendirmesi ve sonuca varması için öğrenciye vakit verilir. Sonrasında aynı konu hakkında tekrar sohbet edilerek nasıl bir yol katettiği gözlemlenebilir.

Elbette ki öğrencilerle diyaloglar bu şekilde ilerlemek durumunda değildir. Bu örnekler sadece yaklaşım tarzı açısından bir fikir oluşturması ve soruların etkin bir şekilde nasıl kullanılabileceğini örneklemek adına paylaşılmıştır.

Soru Yanıtlandıktan Sonra

Çocuklar/gençler sormuş oldukları sorular ile iki konuda veri sunarlar. Birincisi yaşlarına uygun olmayan bir bilgileri var mı? İkicisi de hangi konularla ilgili boşlukların dolmasına ihtiyaç duyuyorlar?

Bu tespitler önemlidir çünkü ihtiyaç hâlinde öğrencilere aileyi bilgilendirme konusunda bir sorumluluk yükler. Örneğin; 4-6 yaş grubundaki bir çocuk cehennem ile ilgili ve cehenneme kimin gideceği ile ilgili sorular soruyorsa bu konuda önce çocuğun kurs ortamında yaşına uygun olmayan bir bilgiyi almadığından emin olmak gerekir. Ardından aileyi çocuğun evde bu konu ile alakalı içeriklere maruz kalmaması için uyarmak gerekir. (Yetişkin gözetiminde olmadan bir videodan duymuş olabilir, evde bu konu ile alakalı çocuğun önünde konuşuluyor olabilir, çocuk bununla korkutuluyor olabilir vs.).

Ortaokul yaş grubundan bir çocuk ergenlik dönemi ile ilgili sıklıkla soru soruyorsa (biyolojik değişimler, dini yükümlülükleri vs.) aileye bu konu ile alakalı çocuklarına gerekli bilgileri vermeleri konusunda bir yönlendirme yapmak önemlidir (Mümkünse kız çocuğu ile annenin erkek çocuğu ile de babanın konuşması sağlanmalıdır).

Lise yaş grubundaki bir genç sürekli popüler akımlarla alakalı sorular soruyorsa aileye öğrencinin bu konuyla ilgili merakının nereden oluştuğunu incelemeleri, kimlerle bu konu hakkında iletişim kurduğunu fark etmeleri önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Aydın, Mehmet Zeki, *Din Öğretiminde Yöntemler*, (Geliştirilmiş 4. baskı), Ankara: Nobel Yayınevi, 2009.
- Başar, Hüseyin, *Sınıf Yönetimi* (11. Basım) Ankara: Anı Yayıncılık, 2004.
- Çelik, Esmâ, & Çağdaş, Aysel, "Okul Öncesi Eğitim Öğretmenlerinin Empatik Eğilimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (23), s. 23-38, 2010.
- Gordon, Thomas, *"Etkili Öğretmenlik Eğitimi"* (1. baskı), çev: Aksay, Emel & Özkan Birsen, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1996.
- Güler, Neşe, *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, (18. baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayınevi, 2023.
- Gürkan, Tanju, *"Öğretmen Nitelikleri, Görev ve Sorumlulukları", "Okul Öncesi Eğitimde Güncel Konular"*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları, 2005.
- Isabelle, Filliozat, *Sabırımı Zorluyorsun!: 6 - 11 Yaş Arası Çocukları Anlama Rehberi*, çev: Feray Taşkıran, İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 2018.
- Koç, Ahmet, *Din Öğretiminde Alternatif Ölçme Ve Değerlendirme*, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Kuzgun, Yıldız & Deryakulu, Deniz, *Eğitimde Bireysel Farklılıklar*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Paul, Tough, *Çocukların Başarılı Olmasına Yardım Etmek*, çev: Bahar Çetiner, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2018.
- Pehlivan, Kevser, "Öğretmen Adaylarının İletişim Becerisi Algıları Üzerine Bir Çalışma", *İlköğretim-Online*, 4(2), s. 17-23, 2005.
- Sak, Ramazan, Şahin Sak İkbâl Tuğba, Bir Gelişim Göstergesi Olarak Çocukların Soruları, *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı 3, Ekim 2020.
- Silahtaroglu, Feyza, *Akademisyenlerde Zaman Yönetimi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gaziosmanpaşa Üniversitesi, 2004.
- Silva, M., Strasser, K., & Cain, K. *Early narrative skills in Chilean preschool: Questions scaffold the production of coherent narratives*, *Early Childhood Research Quarterly*, 29, 205-213, 2014.

Ek

OYUN GÖZLEM FORMU

(Öğrencinin Adı-Soyadı-Yaşı-Cinsiyeti)

GÖZLEM TARİHİ	OYNADIĞI OYUN ALANI:(sınıf içi, bahçe, etkinlik köşesi, serbest oyun alanı vb.)	OYUN ARKADAŞLARI: Yaş ve cinsiyet bakımından oyun arkadaşı olarak kimleri tercih ediyor?	OYUN TİPİ: izole (yalnız), paralel, beraber, yapı, inşa, sembolik vb.	OYUN DAVRANIŞLARI: Oyun içinde üstlendiği roller, sorumluluklar ve iletişim özellikleri

